ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЕЙ ГАЗЕТ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЗРЭ КЪЫДОКI

№6 (21.664) ● 2010 гъэм щIышылэм (январым) и 19, гъубж ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр соми 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

● КЪБР-м и Парламентым и Президиумым

ЦIыхухэр жэщым ямыгъэпIейтеин папщIэ

КЪБР-м и Парламентым и Президиумым и мыгъэрей ящэ зэIуцIэр иригъэкIуэкIащ республикам законхэр къыдэзыгъэкI и орган нэхъыщхьэм и Унафэщ Чеченов Ануар.

АБЫ и пэщIэдзэм депутатхэм яубыхуащ республикэм и Парламентым и зи чэзу сессиер щызэхуагъэсынур. Ар щIышылэм и 29-м екIуэкIынущ. Депутатхэр зыхэпльэну Iуэхуэр тIощIым ноблагъэ. Абыхэм яхэтщ республикэм и законхэм я проекту ящэ, егIуанэ кьеджагъуэу пхыгъэкIыпхъэхэр, федеральнэ закон щхьэхуэхэм я проектхэр.

Законодательствэмрэ къэрал хуэхэIэмкIэ комитетым Президиумым и зэIущIэм къыщыхилъхьащ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал гражданкъулыкъум и Iуэхукlэ» КЪБР-м и Законым зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ», «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Iуэхукlэ» КЪБР-м и Законым зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ» законопроектхэр. Комитетым и унафэщI **Iэпщэ Заур** зэрыжIамкIэ, ящэ законопроектыр ягъэхьэзыращ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал граждан къулыкъум и Iуэхукlэ» КЪБР-м и Законым и Iуэхугъуэ цIхьэхэхэр «Урысей Федерацэм и къэрал граждан къулыкъум и Iуэхукlэ» Федеральнэ законым и 11 статьям щIэуэ халъхьахэм ирагъэзэгъыжын мурадкIэ. Законопроектым еубзыху КЪБР-м и къэрал къулыкъущIэхэм ЗкБР-м и къэрал къулыкъум класскIэ и цIэхэр зэрырат хабзэр. ЕтIуанэ законопроектыр ягъэхьэзыращ УФ-м и Президентым Федеральнэ Зэхуэсым Зэрызыхуигъэзам къыщыгъэува къаланэхэр закон лъабжьэхькIэ щIэгъэбыдэн мурадкIэ. Законопроектым къыщигъэлъэгъуащ фракцIэ псоми я лIыкIуэхэр КъБР-м и Парламентым и унафэщIхэмрэ Парламентым зэпымыууэ щылажьэ депутатхэмрэ хэтныкIэ, Парламентым хэмыхьа партхэм къыхалъхьэхэм Парламентым и зэIущIэхэм зэпымыууэ щыхэпльэныкIэ щэсыпIэхэр. Мы законопроектым депутатхэр, зыхуэфащэ органхэмрэ организацэхэмрэ елэжьжа нэужь, Парламентым и гъатхэ сессием щыхэпльэнущ.

Президиумым и зэIущIэм апхуэдэу щытепсэлъыхьащ федеральнэ законитIым я проектхэм. Ахэр Парламентым зыхуэфащэ и комитетхэм ягъэхьэзыращ. ПроектымкIэ Парламентым и унафэщI **Мэремыкъуэ Сэфарбий** тепсэлъыхьащ «Урысей Федерацэм щыIэ автомобиль гъэзагъэмрэ я Iуэхукlэ» Федеральнэ законым зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ» законопроектхэр. Комитетым и унафэщI **Iэпщэ Заур** зэрыжIамкIэ, ящэ законопроектыр зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ» федеральнэ законым и проектым. Абы еубзыху автомобиль гъэзагъэр къэгъэсэбэпынымрэ гъэзагу лэжьыгъэ егъэкIуэкIынымкIэ къэрал властымрэ щIыпIэ самоуправленэмрэ я органхэм яIэ полномочиехэр.

БюджетымкIэ, налогхэмрэ финансхэмкIэ комитетым и унафэщI **Ахъуэхъуэ Къанцобий** зэIущIэм зэрыжIамкIэ, «Урысей Федерацэм и Налог кодексым и 218 статьям зэхъуэкIыныгъэ хэлъхьэным и Iуэхукlэ» федеральнэ законым и проектыр теухуащ налогхэм я къэрал властымрэ щIыпIэ самоуправленэмрэ я органхэм яIэ полномочиехэр.

Къэбэрдей-Балъкъэр и Парламентым и Президиумым и мыгъэрей ящэ зэIущIэр иригъэкIуэкIащ республикам законхэр къыдэзыгъэкI и орган нэхъыщхьэм и Унафэщ **Чеченов Ануар** и жэрдэмкIэ депутатхэр хэпльащ жэщым цIыхухэм тэмэму загъэпсэхуныр, абыхэм зэран яхуэхъуэн Iэуэльауэ щымыIэныр къызэгъэпэщыным хуэунэтIа законопроектым. Мы документым елэжьыну кьалэн щащIащ зыныгъуэншагъэр къызэгъэпэщынымкIэ комитетым. Зыхуэфащэ лэжьыгъэ псори зэфIагъэкIа нэужь, ищхьэкIэ къыщыгъэльэгъуа законопроектхэр республикэм и Парламентым и зэIущIэм къыщылахъхьанущ.

КъаIэрыхьа материалхэм хэпльэри, Президиумым хэтхэм унафэ хащатащ Май районым и прокурор Джатэгъэжь Асльэнбий Владимир и къуэм КЪБР-м и Парламентым и ЩIыхь тхыльыр етыным теухуауэ.

Парламентым и Президиумым гъатхэ сессием хидыдэу иригъэкIуэкIа зэIущIэм и кIэуэм Чеченов Ануар депутатхэм ягу кIиутIэкIыжащ мы гъэм КЪБР-м и Парламентыр Урысей Ипщэ Парламент Ассоциацэм и тхьэмадэу зэрыщытынур. Парламент Ассоциацэм и зэIущIэхэр 2010 гъэм бадзэуэгъуэмрэ щэкIуэгъуэмрэ Налшык щыригъэкIуэкIынущ. Республикэм и Парламентым и къаркIэ мэлыжьыхь мазэм ди дех къыщыдзэригъэпэщынущ Урысейм Естественнэ щIэныгъэхэмкIэ и академием и зэIущIэ. Чеченов Ануар апхуэдэу депутатхэр щыгъуазэ ищIащ Налшык щыхэм тхэкIономкIэ зэхъуэхъуэ екIуу зэрыщригъэжькIэкIам папщIэ фIыщIэ тхылъ Корее Ипщэм и президентым къыбгъэдэкIыу къаазэрыIэрыхьам. А къэралымрэ КъБР-мрэ яку дэлъ зэныбжьэмэгугъэ, спорт лэжьыгъэр псынщIэу зэтоувэ. Корее Ипщэм щыщ хьэрычэт лэжьакIэ зыбжанэм я мурадщ ди дежь кьакIуэу республикэм щыIэ щытыкIэм щыгъуазэ защIыну.

ЗэIущIэм нэгъуэщI Iуэху зыбжанэми щытепсэлъыхьащ.

БОРОВИНСКАЯ Татьянэ,
КЪБР-м и Парламентым и пресс-Iуэхущ1апIэм и лэжьакIуэ.

Урысейм ЩIэныгъэхэмкIэ и Академием и академикым Къанокъуэ Арсен фIыщIэ къыхуещI

Бжьыхьэ кIуам Iущъхьэмахуэ районым зыубгъуауэ щагъэлъэпIащ Урысейм ЩIэныгъэхэмкIэ и Академием и академик, физико-математикэ щIэныгъэхэм я доктор Энеев Тимур и ныбжьыр илъэс 85-рэ зэрырикъуар. Ди хэкуэгъу цIэрыIуэм, космонавтикэм и лъабжьэр убзыхуным куэд хэзыщIыхьа урысей щIэныгъэлI гъуэзэджэм и юбиледжмкIэ екIуэхъуэуауэ щытащ КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен.

Абы и жэуапу Энеев Тимур республикэм и Iэтащхьэм фIыщIэ къыхуищIащ. «ИкъукIэ си гуапэ хьуащ си юбилейм ирихьэлIэу укъызэрызэхъуэхуар. Адыгэ, балъкъэр лъэпкъхэм насып,efIэкIуэныгъэ, фIыгъуэ яIэну сохьуэхьу», - итщ Къанокъуэ Арсен и цIэкIэ къэкIуа телеграммэм. Москва къикIа апхуэдэ телеграммэ къыIэрыхьащ КъБР-м и Парламентым и Унафэщ Чеченов Ануари.

Космонавтикэм пыща щIэныгъэм зегъэужьыным куэд зэрыхищIыхьам папщIэ Энеев Тимур Магомед и къуэм 1957 гъэм Ленин саугъэтыр къыхуагъэфэщащ. Ракетхэмрэ космосым ягъакIуэ аппаратхэмрэ зэраунэтI щыкIэм теухуа лэжьыгъэхэм папщIэ абы Урысейм ЩIэныгъэхэмкIэ и Академием Цандер Ф.А. и фэеплъу къыщигъэкI Дыщэ медалыр, Ленин орденыр, ГуащIэдзкI Бэракъ Плъыжь, Щыхь орденхэр, Октябрь Революцэ орденыр къратащ. Энеев Тимур и цIэр фIащащ Дыгъэм и системэм зиубыдэ планетэ цIыкIуэм ящыщ щыи.

КОНАКОВ Хьэсэн.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм хэтхэм я деж

Ди лэжьэгъу, ныбжьэгъу лъапIэхэ!

Урысей Федерацэм и Жылагъуэ палатэм и цIкIэ сынывохьуэхьу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм и зэIущIэр зэрегъэкIуэкIынкIэ. Фи республикэм, Урысейм я сэбэп зыхэлъхэр дэгъэкIыным хуэунэтIа лэжьыгъэм фехъуIэну си гуапэщ.

Фи Жылагъуэ палатэр хуэвъ къэрал властымрэ щIыпIэ самоуправленэмрэ я органхэм я лэжьыгъэм кIэлыпIэ системэ тэмэм къызэгъэпэщыным, коммерцэм пымыщIа IэнатIэхэм я Iуэху зехьэкIэр щIэгъэхуэбжьэным, зэкъуэтыныгъэр гъэбыдэным, Урысейр нэхъ быдэу зэхъуэгъэувэным хуэуэнатIауэ социальнэ къару зэмылIэужьыгъуэхэр зэпсэлъэным нэрылъагъуу хэлIыфыхь граждан зэгуэхъэныгъэу Урысей Федерацэм и субъект зэмылIэужьыгъуэхэм щыIэхэм я сатырым.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и дежкIэ мы зэманым мыхьэнэшхуэ иIэщ мамырыгъэмрэ зэпIэзэрытныгъэмрэ гъэбыдэным, экономикэмрэ социальнэ IэнатIэмрэ зегъэужьынымкIэ властым и органхэм защIэгъэкъуэным, граждан Iуэхущ1апIэхэр дэIыгъынымы. Фи Жылагъуэ палатэм хагъэхьаным республикэм щIэ щыIэ цIыхухэр блэкIа зэман хьэлъэм и гъэунэхунымкIи къикIа е куэд мыщIауэ къыхэгъэгъэпэща профсоюз, щIалэгъуалэ организацэхэм, цIыхум и хуитныгъэхэм къыщIэхъущынымкIэ зэгуэныгъэхэм я лIыкIуэхэр. ИпэжьыпэкIэ цIыхубзым я лIыкIуэхэр зэрыгъэхуэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэр жьджэру Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэр, абы и граждан жылагъуэ Iуэхущ1апIэхэрефIэкIуэну! Фэрэ фи Iыхьлъыхэмрэ фефIэкIуэну!

ВЕЛИХОВ Евгений,
Урысей Федерацэм и Жылагъуэ палатэм и Секретарь, Урысей ЩIэныгъэхэмкIэ и Академием и академик.

Иджырейхэмкlэ зэрахъуэкI

Налшык къалэм и уарам зэхэхIыпIэ нэхъыщхьэхэм иджырей светофорхэр щыфIадзэ. А лэжьыгъэр псом ягъэ щрагъэкIуэкI сабий Iуэхущ1апIэхэр нэхъ зыпэгъунэгъу щIыпIэхэм.

КъАЛЭМкоммуналнэ хозяйствэмрэ зэIуэзэнэщ лэжьыгъэмкIэ и управленэм и унафэщI Былымгъуэт Юрий къызэрыджиIамкIэ, мы Iуэхуэр зэгъэщIылIар КъБР-м щыIэ МВД-м и монтаж Iуэхущ1апIэ хэхарщ. Урысей псом щIэупщIэшхуэ щызыIэ апхуэдэ светофорхэр къыщIегъэкI Налшык дэт «Теплосетьмонтаж» заводым. Гъуэгуэхэм къыщагъэсэбэп иджырей Iэмэпсымэу а предприятэм ищIхэр щагъэлъэгъуащ «Интердортранссигнал», «XXI лЭщIыгъуэм и технологие лъагэхэр» дунейпсо выставкэхэм. Ди светофорхэр «Урысейм и щIыпIэм нэхъыбэу IуIэн» программэм и лауреатхэм ящыщ хъуащ.

ЧЫП Марианнэ.

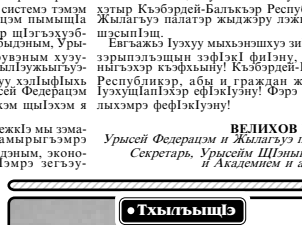

Бэлагъы Любэ и доктор диссертациэр Москва щыпхигъэзэI.

Ди зэхуэдэ хъугъуэфIыгъуэ

Кавказ зауэм и ужькIэ адыгэхэм я нэхъыбапIэр (мелуанэм щIигъу) хамэ къэралхэм зэрыпхъуэм хэтщ щыгъуазэщ. Нобэ Тыркум, Сирием, Иорданием, нэгъуэщI къэралхэм щопсэу адыгэ мелуаниблым щIигъу. Я хэкур ябгынэн хуеи хьуами, хамэ щIыналъхэмрэ псэуцIэ зыхуэхъуэ я лъэпкъ хабзэхэр, щэнхабзэр, я бзэр яхьумэн яхуэзфIэкIащ, абыхэм къаухэкIащ (лIыщхьэ, дзэпщ, дипломат, тхакIуэ, усакIуэ щIэрыIуэ куэд.

ТЫРКУ литературэр лъэбакъуэщIэ трагъэувауэ ялытэ Хьэтхуэ Сейфеддин, Хьэгъур Ахьмэд, Къалэдзох Хьалидэ сымэ. Хьэрыл литературэхэр ягъэбжьыфIэ адыгэ тхакIуэ куэдым - Наурзокъуэ Мыхьмэд, Шэукъан Ахьмэд, Рущин Расым, Теймур Мыхьмэд, ас-Сибан Юсеф, аль-Хьамиси Абдурэхьман сымэ, нэгъуэщIхэм. Зыхэс лъэпкъхэм я бзэхэмкIэ тхэми, абыхэм я къаланэмыпэм къыщIэкIа тхыгъэхэм я нэхъыбапIэм лъабжьэ яхуэхъуар я лъэпкъгъуэхэм я тхыдэмрэ я гущIэмрэщ.

Апхуэдэ тхыгъэщ, псалъэм папщIэ, Хьэгъур Ахьмэд и «Кавказ» романыр, Хьэткъуэ Сейфеддин и хьыбарэхэр. Иорданием щыпсэу Кьандур Мухьэдин и романхэр («Кавказ», «Шэрджэсхэр», «Революцэ», н.) псори зытеухуар адыгэхэм я тхыдэр (Кьандурэм зэрыхуэхъуа адыгэхэм я лъэпкъ хабзэхэр зэдзэкIауэ Налшык къыщыдзэкIащ абы и «Кавказ» романыр).

Хамэ къэралхэм дунейм къыщыгетхьами, ахэр адыгэ лъэпкъ литературэхэм щыщ хьэгъуэфIыгъуэщI лъытэн зэрыхуейр - абы щэч къытрихьэркъым «Адыгская литературная диаспора» тхылъыр зи Iэдакъэ къыщIэкIа, усакIуэ Бэлагъы Любэ (иджыблагъэ ар къыщыдзэкIащ Дунейпсо литературэм и институтым и тхылъ тедзапIэм). Бэлагъым кууэ зэпкъриикIащ хамэ къэралхэм щыпсэу адыгэ тхакIуэхэм я гуащIэм къилэжьа тхыгъэ хьэлэмэтэхэр, ди фIэщ ищIащ ахэр ди лъэпкъхэм я зэхуэдэ художественнэ хъугъуэфIыгъуэ зэрыщытыр.

КЪЭРМОКЪУЭ Хьэмид.

P.S. Иджыблагъэ Москва дэт Дунейпсо литературэм и институтым Бэлагъы Любэ Хьэзрэталий и пхъум и доктор диссертациэр щыпхигъэкIащ. Ар техуэущ хамэ къэралхэм щыпсэу адыгэ тхакIуэхэм я лэжьыгъэхэм.

Iэмэпсымэщlэхэр къаIэрохьэ

● Лъэпкъ проект

Къэбэрдей-Балъкъэрым и сымаджэщхэм лэжьыгъэшхуэ щрагъэкIуэкI зи тхьэкIумэхэм сэкъат яIэу дунейм къытехьэ сабийхэм е1эзным теухуауэ. Иужьрей къэрщыгъэныгъэхэм кьызэрагъэлъэгъуакIэ, сабий мин кьэс дэгъу зы ящIыкIыбы дыдэу зэхэзымыххэм я бжыгъэр 40-м нос.

МЫ ЗЭМАНЫМ дохутырхэм зэфIэкIыу яIэр ирахьэлIэ апхуэдэхэм я бжыгъэр гъэмэщIэным. «Уэзнышагъэ» лъэпкъ проектым ипкъ иткIэ, республикэм и перинатальнэ центрым иджыблагъэ къыIэрихьащ зи тхьэкIумэхэм сэкъат иIэ сабий къальхуагъащIэхэм папщIэ Iэмэпсымэщ1э. Абы ирилэжьэну Iущ1ащIэл 18-р щрагъэджащ Урысейм отоларинголог гиемкIэ и центрым. Сабий къальхуагъащIэхэм «аудиологическэ скрининг»-кIэ зэдзэ къэпщытэнымкIэ Iыхьитlу гуэшауэ зрагъэкIуэкI: яIэр - сабийр дунейм кьыщыхьэхьа апэ махуэ 3 - 4-м къыриубыдэнущ. И тхьэкIумэхэм сэкъат гуэр яIэу къыщIэкIи, сабийм щыкIэлъапIэльынущ Налшык дэт республикэ клиническэ сымаджэщым. Дызытехьэ ильэсищIым мыпхуэдэ Iэмэпсымэщ1эхэр иджыри щIипIэ зыбжанэм къаIэрыхьэну мэгугъэ.

ЖАНХЪУЭТ Зуэ.

● Тхэныгъэщ1э

Iэмэпсымэщ1э зэрыщIэныгъэхэр

АДЫГЕЙ, ***Адыгейм и президент Тхьэкlэщыпхъ Аслъэнджэрий иджыблагъэ Iущ1ащ Краснодар крайм Экономикэ зыужьыныгъэмкIэ и агентствэм и унафэщI Андреевэ Ольгэ.***

ЗЭIУЩIЭР теухуауэ щытащ дунейпсо экономикэ зэхуэсхэм, гъэлъэгъуэныгъэхэм Адыгейм и инвестицэ проектхэр щыпхыгъэхьIыным, инвестицэ ахъшэ щIыналъэм къешэлIэным теухуа Iэмал-хэмрэ зэкIапIэхэмрэ.

- Ди агентствэм хуэфIэкIыныгъ. Адыгейм и инвестицэ проектхэм пиаркампаниэхэр хуищIыну, ахэр Урысей Федерацэми нэгъуэщI къэралхэми щыпхигъэхьIыну. Псом хуэмыдэу, экологием, мэкъумэшым, курортымрэ туризмэмрэ, щэнхабзэм ехьэлIа проектхэр, - жIащ Андреевэ Ольгэ.

ЗэIущIэм хэтащ Адыгейм экономикэмрэ хозяйствэмкIэ и министр Петров Юрий, республикэм экономикэмкIэ и министрым и къуэдзэ Псэуш Исуф сымэ, нэгъуэщIхэри.

ПIатIокъуэ Аслъэн и къулыкъущIэ

Республикэм щIалэгъуалэ IуэхуэхэмкIэ и комитетым и унафэщIу щыта ПIатIокъуэ Аслъэн и къулыкъур ихъужащ. Иджы ар Адыгейм и президентым и дэIэпыкъуэгъущ.

ФИГУ щыгъэзэжынщи, ПIатIокъуэ Аслъэн политикэ гъуэгум тезыщар Тхьэкlущыпхъ Аслъэнджэрийщ. Ар, ящэ щыкIэ Адыгейм и ГРК-м, итIанэ «Адыгэ макъ» газетым и тхьэмадэу щытащ, иужькIэ республикэм печатымкIэ и комитетым и унафэщI Iуэхущ1, щIэнкIэ щIыналъэм щIалэгъуалэ Iуэхуэхэмкlэ и комитетым къулыкъум щыпищащ.

Фейдэр нэгъуэщI Iэнатlэхэм трагуашэ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***2009 гъэм Черкесск къалэ и администрацэм ирагъэкIуэкIа зыужьныкIэ и политикэ хьэгъуэ щIыпIэ зыбжанэм и бюджет мыгъэкIуу сом мелуан 14-м щIигъу хэхъуэу къаритащ.***

ПСАЛЪЭМ папщIэ, 2009 гъэм и еплIанэ мазищым егъэджэныгъэмрэ узынщагъэр хъумэныкIэ Iэнатlэхэм къащэху ерыскъыпхъэхэм сом мелуан 2,5-м ноблагъэ къыдагъэхуауэ щытащ. Псори зэхэту ильэсым сом мелуани 8,8-м ноблагъэ фейдэ кьащIащ.

Черкесск къалэ и муниципальнэ Iуэхущ1апIэхэм 4-нэ мазищым коммунальнэ IуэхутхьэбзэхэмкIэ хэхъуэу сом мелуани 2,5-рэ зыIэрагъэхьащ.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

● ХъыбарыфI

Джэдэнэ Алим Кореем щыгъеIуанэщ

ЩIышылэм и 16 - 17-хэм Кореер Ипщэм и Сувон къалэм щекIуэкIащ дзюдомкIэ «Мастерс» ящэ дунейпсо зэхьэзэхуэ. Абы хэтыну зэхуэсат къэрал 33-м икIа дзюдоист нэхъ лъэщхэу 180-рэ.

УРЫСЕЙ Федерацэм и командэ къыхэхам хэту дунейпсо утыкум ихьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщ Джэдэнэ Алим.

Килограмм 66-рэ зи хэлъыгъэхэм я гупым хъарзынэу зэпеуэр щригъэкIуэкIыурэ, ди щIалэр финалым нэсащ. КIэух зэIущIэм ар хуэзащ Монголием и лIыкIуэм икIи зэщхьэщыкIыныгъэшхуэ имыIэу Джэдэнэ абы къыхигъэщIащ. Арати, ди лъэпкъэгъум къыIыысар дыжьын медалырщ.

ЖЫЛАСЭ Замир.

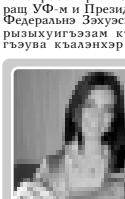

«Адыгэ псалъэр» къыфIэрыхьэну фыхуеймэ

Ди щIэджыслаIкIэ лъапIэхэ!

Гу лъыIэдгъэнэну дыхуейтIу щIышылэм и 25 мелуондэ ди газетым IэущIэдзэну, ар мазаем и 1-м щыщIэддзаэ нэзрыфIэхъуэнущ. МазитIуми газетым и уасэщ сом 297-рэ.

«Адыгэ псалъэм» Iэ щытебдзэ хэтыдущ республикэм и ноутэ IэкIэщIапIэ псоми.

Ди индексыр 51531

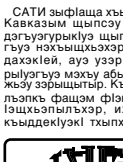

ЩIыхьей нэужьым

Гаити и урамхэм щекIуэкI хабзэщIагъэхэм кIэ етыныкIэ ООН-м и кьарухэм лэIэпыкъунущ США-м и зауэлIэхэр.

АбыкIэ арэзы хуащI иужьрей лIэщIыгъуэм и щIыхьей нэхъ шынагъуэ дыдэу тIур зышча къэралым и унафэщIхэр. Къызэратыжьа, цIыху мин 50-м нэс хэкIуэдауэ къагъуэтыжащ, минищIкIэ бжыгъэкIэ уIэгъэ хьэлъэщ, блын зэтекIуэтахэм я щIагъэ иджырэ псэууэ цIыху куэд щэлъщ. Гугъуехьхэмрэ шынагъуэмрэ кьыгъэтэмакькIэщIа кьалэдэсхэм зыбгъэIульхэм къытращIыкIа пкъыгъуэхэр, н.къ.

«Форма» компанием и къудамэу КъБР-м къыщызэIуахам и унафэщI Лыджьидэ Алий журналистхэм къаззэрыжриIамкIэ, гуащIэр щащI Китай Ипщэм сабийхэр зэрыдджэгу зэхэпшIы цIыкIуэхэр щыщIащIагъэкIыу иIэ заводхэм ящыщ зым. Ар къыщIыхахар а Iэхуэщ1апIэм лэжьыгъэр щыщIапIэ ящIыну. Абы щыщ ящIэ щIэнтIэ щIэрыIуэ зэрыщыIэтеухуарщ.

Мы гущIэр дунейм къызэрытехьам мызэ-мытIэ ин иIэщ Кавказым щыпсэу лъэпкъхэм я щэнхабзэр, я псэукIэр, зэрахьэ фащэхэр дуней псом щызэпльащIыса хъунымкIэ.

ЩЭРЭДЖ Дисэ.

ДунейпсоЩIэныгъэ

Истамбыл къыхах

2010 гъэм Европэпсо щэнхабзэм и къалащхьэу Истамбыл хахащ. Зыгъэнэхуугъу махуэ бдзэкIэ а Iуэхущ1ащIыпIэ гуфIэгъуэ зэхьыхьэхэр къалэм щекIуэкIащ. Абыхэм хэтащ Тыркум и президентымрэ и премьер-министрымрэ. Зэхьыхьэхэм я нэхъыщхьэр щыIэхэтащ Халеджи центрым. А гуфIэгъуэ щIыпIэм кърихьэлIат къэрал 40-м къикIа къэшIу щIыпIэ мин 5-м щIигъу.

Тыркуер Европоюсым иджыри зыхьакъым, ауэ абы и къалащхьэр хахащ европей щэнхабзэм и мэгъэрей къалащхьэу. Дауи, а Iуэхугъуэр и щIыхьэтщ Европэмрэ Тыркумрэ нэхъ зэпэгъунэгъу зэрыхъум.

Истамбыл и архитектурэ щIэиныр, музейхэр, къэгъэщIэрэщIэжьыныр, щIэи ухуэным хуэхэхауэ Европоюзым ахьшэщхуэ Анкара къритынущ.

●1847 гъэм «Кавказ» газетым традзащ Адыл-Джэрий Сультан и «Урыс-шэрджэс е Адыгэ псалъалъэ, грамматикэ кIэщI щIыгъуу» тхыгъэр.

●1965 гъэм Майский поселкэр къалэ ящIащ.

●Дыгъэр къыщIэкIащ сыхьэти 7-рэ дакьикъ 33-м, къухьэжнущ сыхьэт 16-рэ дакьикъ 59-м.

● Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 9-рэ дакьикъ 26-рэ.

ПIалъэгъэ зыхьэхьэмрэ ГЪУЩIО Зэрифи.

Лъэпкъ Iущ1ыгъэ:

Дунейм и фIыгъуэр узыншагъэщ, дунейм и тхьэгъуэр лъагъуныгъэщ.

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

● ЗэІущІэхэр

Фіагьыр пщалъэкІэ яубзыху

УФ-м и Федеральнэ Іэпэхьуэшапхьуэ кьудыкъум и Управленэу (УФМС) КъБР-м щыІэм къыщапщытэжаш 2009 гъэм я лэжьыгъэм кьрикІуэхэр.

ЗэІущІэм хэтащ КъБР-м Экономикэмрэ жылагъуэ шынагъуэншагъэмкІэ и советым и секретарь Кумыш Мухэрбий, Урысей ФСБ-м и Іуэхущапіэу КъБР-м щыІэм и кьудамэм и унафэщІ Нэгуэр Марат, КъБР-мкІэ МВД-м жылагъуэ шынагъуэншагъэмкІэ и милицэм и унафэщІым и кьу эдэ Іхьэгъэзит Хьэтыз, УФМС-м и Іэнатіэхэм я лЫкІуэхэр.

ЗЭХЫХЬЭР Іуэку г ганэкІэ кьыз эІуахащ. Кьэрал кІуэцІ ІуэхуэхэмкІэ органхэмрэ къэралкІуэцІыдзэхэмрэ зауэм хэтэ и ветеранхэм я ассоциацэм и унафэщІ **Рахаев Вадим** «ЛЫгьэмрэ цІыхугъэмрэ папщІэ» медалыр милицэм и полковникх эу УФ-м и Федеральнэ Іэпхьуэшапхьуэ кьулыкъум и управленэу КъБР-м щыІэм и унафэщІ **Сокьур Олег,** абы и кьуэдзэ **Бахъуэ Аслъэн,** Іуэхущапіэм кадрхэмкІэ и кьудамэм и унафэщІ **Кьарэнашэ Аслъэн,** ХФМС-м и Аруан район кьудамэм и унафэщІ **Щоджэн Родион** сымэ, Прохладнэ кьулыкъ УФМС-м и унафэщІ **Устименкэ Михаилрэ** КъБР-м щыІэ УФМС-м и пресс-секретарь **Биттировэ Хьэнифэрэ** я кьалэнхэр тэмэму эзрыраухэкІым, ассоциацэм и жылагъуэ гъащІэм жыджэру эзрыхэзытым папщІэ Щыхъ тхьилъэр яритащ.

2009 гъэм зэфІагьэкІахэм, мыхьэнэ зиІэ Іуэхугъуэу пхагъэкІахэм, дызыхьыхэ ильэсым гулыитэ хэха зыхуэщІыпхъэхэм кІэщІу кьытеувІащ **Къэрэшэ Аслъэн** и унафэщІ **Сокьур Олег.**

- КьыззэдэнэкІа ильэсым КъБР-м Іэпхьуэшапхьуэ щытыкІэр зэпІэзэрыту щекІуэкІащ, кьыптэщыта кьалэнхэр зэфІэзгъэхуэр кьэпльыпІэ хуэнуц. Экономикэ гугъэм ІэкІэхэмрэ лэжьапІэншэхэм кьаззэрыхэхьэмрэ тепщІыхьмэ, зэманым кьигъэув Іуэхугъуэхэр егъэфІэкІуэн хуейщ.

ЗэІущІэхэм кьызэІуахащ. КъБР-м и Къэбэрдей-Балъкъэрым нужь льэхъэнэм щекІуэкІ зэхьуэкІыныгъэхэм ресупубликэм и социально-экономикэ, демографие щытыкІэм зэрагъэужь, Іэпхьуэшапхьуэ Іуэхуэхэри зэман благъэм нэхь зэтеува хьуну догугъэ. ГъащІэр ефІакІуэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым икІэр нэхь мащІэ зэррыхьунум шэч хэлькым, - жиІащ Сокьур Олег.

ХФМС-м и кьудамэм и унафэщІ **Жылэхьэж Артур** зэпкърыхауэ тепсэльыхьащ и лэжьыгъэм кьрикІуэхэм.

Зэрыщыту Урысейми я зэуэдэу, республикэм нэхьыбэу ц1ыкІуэр Къэзахъстаным, Узбекистаным, Кьыргъызстаным, Таджикистаным, Армением, Азербайджаным кьикІхэрэщ. Нэгьабэ ди льэхэм икІащ цІыху 4074-рэ, ар проценти 6-кІэ нэхъ мащІэщ 2008 гъэм ельытауэ. Республикэм нэхъыбэу щыпсэу льэпкъхэм я ящыщу иІэпхьукІахэм я бжыгъэми ящыщу 4-мкІэ уголовнэ Іуэхуэхэр кьаІэтащ.

2009 гъэм «Налшык» кхъухьльатэ тельэтыкЫпІэм тхьилъ нэпцІкэр яІэу хамэ кьэралкІахэу цІыху 17 «Налшык-Аэро» иммигращэ плыкІащ. Ахэм я лэжьакІуэхэм сэтей кьащІащ.

ХФМС-м 2009 гъэм Урысейм и цІыхуу зэрыщытымкІэ паспортхэр щитым, щитхым кІэльыхьуэ щІэпхьаджащІэ 21-рэ кьыщІигъэщащ.

2009 гъэм Іэпхьуэшапхьуэ хабзэр зэрагъэзащІэм теухуа кьэпщытэныгъэхэр щрагъэжьуэкІым, административнэ хабзэр 13070-рэ кьызэрагъэпэуадэм теухуа дэфтэрхэр зэхагъэуващ. Ар ипэ ильэсым ельытауэ процентэ 8,6-кІэ нэхьыбэщ. Административнэ хабзэр кьызэрагъэзащІ. НэгъуэщІ ахэр кьэкІахэм щІэпхьаджагъэу 9 ялэжьащ.

УФ-м и Федеральнэ Іэпхьуэшапхьуэ кьулыкъум и Управленэу КъБР-м щыІэм и кьудамэхэм я лэжьыгъэм и фІагьыр рейтинг пщалъэкІэ яубзыху. ИльэсыкІи кьрикІуэхэр кьыщызэщІакъэщхэм, кьагъэльэгъуащ екьулІэныгъэ нэхьыфІ зыІэрызыгъэхьа Іэнатіэхэр. Кьызэрапщытэ ильэныкъуэ псомкІи ипэ итхэщІ Іэпхьуэшапхьуэ з Іуэхущапіэм и Бахьсэн, Тэрч, Дзэлыкъуэ, Шэрэдж район кьудамэхэр. Апхуэдэуэн кьыхагъэщащ дэтхэнэ зы Іэнатіэри и кьалэнхэм зэрыпэльэщар.

2010 гъэм Іэпхьуэшапхьуэ Іуэхущапіэм кьыпэщыт кьалэнныщІэхэри щыбзыхуащ ильэс лэжьыгъэм щыхэпсэльэжа зэІущІэм.

УЭДОКЪУЭ Женя.

Сурэтхэр ХОЛАЕВЭ Марзиет *трихащ.*

ШИНКАРЕВ Николай Андрей и къуэр

Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхуЭм хэщІыныгъэшхуэ ягъуэтащ. Ильэс 84-нэм иту дунейм ехыжащ КПСС-м и Налшык къалэ комитетым и япэ секретару щыта, Хэку заэушхуэм и ветеран Шинкарев Николай Андрей и къуэр.

Шинкарев Н.А. 1926 гъэм Прохладнэ къалэм кьыщІалъхуащ. 1943 гъэм щыщІэдзауэ 1956 гъэм нэсыху Совет Армэм сэлэт кьыззрыгуэкІыу, миномет взводым и командиру, батальоным и комсомол организацэм и секретару къулыкъу щищІащ. 1956 гъэм Шинкарев Николай парт лэжьыгъэм хьыхащ - партым и Прохладнэ райомым и инструктору ягъэуващ. Адэкіэ ар Прохладнэ производствэ колхоз-совхоз управленэм и парткомым и инспектору, парт кьызэгъэпэщакІуэ, парт комитетым и секретарым и кьуэдзэу, район газетым и редактору, партым и Прохладнэ къалэ комитетым и япэ секретару лэжьащ.

1971 гъэм Шинкарев Н.А. КПСС-м и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым кьызэгъэпэщыныгъэ-парт лэжьыгъэмкІэ и кьудамэм и унафэщІу ягъэуващ, 1973 гъэм и щыІэныгъэ мазэм партым и Налшык къалэ комитетым и япэ секретару хахащ. А кьулыкъ абы кьыщигъэлъэгъуащ жэрдэм зыхэлъ унафэщІу, кьызэгъэпэщакІуэ Іэкіуэлъакіуэу зэрыщытыр. Партым и кьалэ комитетым и унафэщІу Шинкарев Николай щытащ 1987 гъэм пенсэм кІуэху.

Шинкарев Н.А. Налшык къалэ Советым и депутату зыбжанэрэ, КъБР-м и Совет Нэхъыщхьэм и депутату зэ хахащ. 1986 гъэм КПСС-м и XXVII съездым и лЫкІуэу щытащ. Шинкарев Николай Андрей и кьэум куэд зищІыхьащ Налшык къалэм и инфраструктурэмрэ псэупІэ комплексымрэ зэтегъэувэным, Къэбэрдей-Балъкъэрым и къалащхьэр иджырей курорт, промышленнэ къалэ щІыным.

Шинкарев Николай Андрей и кьуэр дэ зэи тщІыгъупщэнкъым.

Къанокъуэ А. Б., Чеченов А. А., Меркулов А. В., Жамборэ В. С., Беднев Ю. Ф., Джэш Ф. А., Дзэхъушокьуэ М. И., ДышэкІ М. Р., Жыдэжэ А. А., Зумакулов Б. М., Евтушенкэ Н. Н., Исмэхьил А. И., Кумуков А. С., Чым Е. М., Пархоменкэ Ю. В., Сэбанишэ Р. Къ., Сэхъу В. Къ., Сыжажэ В. Хьу., Тау П. КІ., Льэстэн Г. Ч., Тхьэзэплъыж М. ТІ., Уянаев К. Хь. -М., ФІэщмыхъу Б. Іу., Хьэгъэз З. Хь., Шурдым Ю. Хь., Хьурей Ф. А., Щыхъэлы З. М.

КПРФ-м и Къэбэрдей-Балъкъэр рескомым гущІыхьэ зэрыщІэхуауэ хъыбар фегъащІэ КПРФ-м хэт, КПСС-м и Налшык къалэ комитетым и япэ секретару, КъБАССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УнафэщІым и кьуэдзэу щыта **Шинкарев Николай Андрей и къуэр** зэрыІламкІэ икІи абы и Іыхьлыхэмрэ и благъэзэмрэ яхуогузавэ.

Мылъку зэзыльэфалІэхэм япэщІоувэ

Республикэм и прокуратурэм и унэм щекІуэкІащ Іэнатіэ зэмылІэужьыгъуэхэм ящыщ дзжьакІуэ гупу коррупцэм пэщІэтын щхьэкІэ кьыззрагъэпэщам и зэІущІэ. Абы кьыщащытэжащ хабзэхъуэмэ, кьэщынтакІуэ-кІэльыпльпльакІуэ Іуэхущапіэхэм 2009 гъэм зэфІагьэкІахэр.

ЗЭУЭ кьыхагъэбелджылыкІащ мылъку зэзыльэфалІэхэм яхуэгъэзэ бэнэныгъэр нэхъ ткІий зэрыхъуар. Коррупцэм пэщІэтынымкІэ федеральнэ хабзэкэр кьызэпадуэу сэтей кьащІахэр зыкъомкІэ нэхъыбэщ - 2465-рэ (нэгъабэ - 635-рэ). Прокуратурэм и текьузэныгъэкІэ дисциплинарнэ, административнэ жэуапхэм цІыху нэхъыбэ я ирашэлІащ, уголовнэ Іуэху 37-рэ (2008 гъэм - 13) кьаІэтащ.

Коррупцэм тещІыхьа щІэпхьаджагъэ зэралэжьым тегухуауэ кьаІэрыхьа хъыбар 250-рэ зэхагъэкІащ, абыхэм ящыщу 171-р пэжу кьыщІэкІащ.

УнафэщІ 71-м ирагъэлъэгъуащ я кьулыкъукІэ ялэжьхэр хабзэм зэремызэгъэщ.

Псори зэхэту уголовнэ жэуапым ирашэлІащ кьулыкъущІэхэу 128-рэ, абыхэм ящыщу 26-р кьэралІ Іэнатіэм пэрытащ, 11-р КъБР-м и МВД-м и лэжьакІуэу щытащ.

ЗэІущІэм кьыщыхагъэщхьэхуакІащ коррупцэм е, нэгъуэщІу жыпІэмэ, мылъку зэзыльэфалІэхэм яхуэгъэзэу хабзэхъуэмэ, кьэпщытакІуэ-кІэльыпльпльакІуэ Іуэхущапіэхэм ирагъэкІуэкІ бэнэныгъэр зыхуэдэм иджырей арэзы ныкъуэримыщІыр, абы ехьэлІауэ зэфІагьэкІахэм зэрымащІэр.

Мылъку зэзыльэфалІэхэр иджырэй куэдщ. Апхуэдэ щІэпхьаджагъэм и нэщэнэхэр хьыбольагъуэ бюджет ахъщэр, къэралІ, муниципалитетым мылъкур гуэшыньем ехьэлІауэ кьулыкъущІэхэм ирагъэкІуэкІ лэжьыгъэм, нэгъуэщІхэми.

Кьагъэсэбэп Іэмалхэр апхуэдизу куэдщ икІи зэмылІэужьыгъуэщи, ахэр кьызэпадын папщІэ мы гупыр зэгурыІуэу, зэдэзэпыкъуэу зэдэлэжьэн хуейщ. Кьапщтэмэ, зэлэжьакІуэ гупым зэфІагьэкІахэр щыхъуэ коррупцэм пэщІэтыгъэным, ар и чэзум хъыбархэмкІэ зэкъуэжьным и мыхьэнэр зэрыниыр.

Апхуэдэуи щхьэпэщ прокуратурэм, нэгъуэщІ хабзэхъуэмэ, кьэпщытакІуэ-кІэльыпльпльакІуэ Іэнатіэхэм зэгъуэгу ирагъэкІуэкІ Іуэхуэхэр. Псалъэм и хьэтыркІэ, 2009 гъэм и еплІанэ мазищым ирагъэкІуэкІа апхуэдэ кьэпщытэныгъэхэм сэтей кьащІащ унафэр зыІэщІэхъуэр мэкъумэщ Іэнатіэм зэрыщІэлъыр, кьуэжьэм и псэукІэр егъэфІэкІуэным хуаутІыпщ бюджет мылъкур кьызэрагъэсэбэп щыкІэм тэмэму зэракІэлъытымыпльыр.

Апхуэдэ кьэпщытэныгъэхэр дяпэкІи ирагъэкІуэкІынущ, ґащІэм щІэуэ кьинэхъуэвэм тегу.

Кьапщтэмэ, Европэм и Советым коррупцэм папщІэ уголовнэ жэуап зэрагъэхьым теуха и Конвенцэр ратифициэ зэрэщытым, Коррупцэм ящыщІэ гупым (ГРЕКО) зэрыхьыхам УФ-м кьалэн кьыщащІ мылъку зэзыльэфалІэхэм ахуэгъэзэщІэу Урысейм бэнэныгъэ зэрыщагъэкІуэкІ щІыкІэр европей пщалъэхэм тригъэхьэн хуейуэ. ГРЕКО-м и чэнджэщхэр игъэзащІэкІэрэ, УФ-ми Президентым и деж Коррупцэм пэщІэтынымкІэ щыІэ советым и президиумым 2009 гъэм бадзэуэгъэм и 23-м игъэбелджылаг зэремызэгъэщІэлъымкІэ теухуауэ зэгъуэгу зэфІагьэкІыну Іуэхуэхэр зыхуэдэр.

Ар и лъабжьэу зэІущІэм щаубзыхуащ 2010 гъэм и гьатхэпэр кьэсхуэу прокуратурэм, нэгъуэщІ Іуэхущапіэхэм зэгъуэгу ирагъэкІуэкІыну кьэпщытэныгъэхэр. Ахэр яхуэгъэзащ КъБР-м Транспортымкіэ, связымрэ гъэгуэру ухуэныгъэмкІэ и министерствэм -Автомобиль пэуэгуэхэм я управленэ- ГУ-м, КъБР-м и -Зыуэ щыт заказчикым и дирекцэ- ГКП-м хьэпшыпхэр кьыхуауэ Тыпщыным, лэжьыгъэхэр ирырагъэкІуэкІыным, Іуэхутхьэбзэхэр кьрагъэщІэным теухуа заказхэр щраткІэ, мыхьэнэ щхьэхуэ зиІэ «Егъэджэныгъэ» пхъэпкъ проектыр щагъэзащІэкІэ кьэралІ властымрэ щІыпІэ самоуправленэмрэ я органхэр коррупцэм пэщІэтыным теухуауэ щыІэ хабзэм зэрыстыр яхуэпщытэным.

Зи гугъу тщІы Іуэхуэхэм хуэдэхэр нужькІи ирагъэкІуэкІынущ.

КъБР-м и прокуратурэм цІыхухэм захуегъазэ коррупцэм теухуауэ зыщыгъуазэ хъыбархэр (я цІэ-унэцІэ хэр кьрамыІэми хьунущ) 40-45-51 телефонымкІэ кьрагъэщІэну.

МЫРЗЭКЪАН Лиуан.

Жылагъуэр шынагъуэм щыхъумэн

Къэрал кІуэцІ Іуэхуэхэмкіэ министру КъБР-м щыІэ генерал-лейтенант Томчак Юрий Тырныауэ къалэм щригъэкІуэкІащ Іуащхьэмахуэ куеймкІэ ОВД-м 2009 гъэм и лэжьыгъэм кьрикІуэхэм щыхэплъэжа зэІущІэ.

АБЫ ХЭТАЩ икІи кьыщыпсэльащ район администрацэм и Іэтащхьэ **Соттаев Къурмэнрэ** куейм и прокурор **Кьанькъуэ Валерэрэ**.

Кьэрал кІуэцІ Іуэхуэхэмкіэ район кьудамэм и унафэщІ милицэм и полковник **Залиханов Кьанщобий** жиІам едэІуа нэужь, министрым гулыитэ хуищІащ куейм хабзэр щагъэзэщІэнымкІэ екъулІэныгъэхэр зэрыщІэн. Ар нэхъри егъэфІэкІуэн зэрыхуейри кьыхигъэщащ.

Томчак Юрий ЖиІащ и Іуэхугъуэхэм зэрыщІэн. Ар нэхъри егъэфІэкІуэн зэрыхуейри кьыхигъэщащ.

Томчак Юрий кьигъэльэгъуащ республикэ унафэщІхэмрэ КъБР-м и Президентымрэ я дэІэпыкъуныгъэкІэ район милицэм и лэжьакІуэхэр зыхуэфащэхэм я Іуэхуэхэр зэрефІэкІуар, я лэжьакІуэхэм я бжыгъэм 40 зэрыхагъэхьуар. Кьудамэм и лэжьыгъэм кьрикІуэхэр зыкъомкІэ абы елъытащ. Иужьрей илъэсхэм иджы зиІу УФ-м и МВД-м и Іуэхущапіэм и унафэщІ **Рахаев Вадим** «ЛЫгьэмрэ цІыхугъэмрэ папщІэ» медалыр милицэм и полковникх эу УФ-м и Федеральнэ Іэпхьуэшапхьуэ кьулыкъум и управленэу КъБР-м щыІэм и унафэщІ **Сокьур Олег,** абы и кьуэдзэ **Бахъуэ Аслъэн,** Іуэхущапіэм кадрхэмкІэ и кьудамэм и унафэщІ **Кьарэнашэ Аслъэн,** ХФМС-м и Аруан район кьудамэм и унафэщІ **Щоджэн Родион** сымэ, Прохладнэ кьулыкъ УФМС-м и унафэщІ **Устименкэ Михаилрэ** КъБР-м щыІэ УФМС-м и пресс-секретарь **Биттировэ Хьэнифэрэ** я кьалэнхэр тэмэму зэрыраухэкІым, ассоциацэм и жылагъуэ гъащІэм жыджэру зэрыхэзытым папщІэ Щыхъ тхьилъэр яритащ.

2009 гъэм зэфІагьэкІахэм, мыхьэнэ зиІэ Іуэхугъуэу пхагъэкІахэм, дызыхьыхэ ильэсым гулыитэ хэха зыхуэщІыпхъэхэм кІэщІу кьытеувІащ **Къэрэшэ Аслъэн** и унафэщІ **Сокьур Олег.**

- КьызэдэнэкІа ильэсым КъБР-м Іэпхьуэшапхьуэ щытыкІэр зэпІэзэрыту щекІуэкІащ, кьыптэщыта кьалэнхэр зэфІэзгъэхуэр кьэпльыпІэ хуэнуц. Экономикэ гугъэм ІэкІэхэмрэ лэжьапІэншэхэм кьаззэрыхэхьэмрэ тепщІыхьмэ, зэманым кьигъэув Іуэхугъуэхэр егъэфІэкІуэн хуейщ.

КьызэрыпльытэмкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым нужь льэхъэнэм щекІуэкІ зэхьуэкІыныгъэхэм ресупубликэм и социально-экономикэ, демографие щытыкІэм зэрагъэужь, Іэпхьуэшапхьуэ Іуэхуэхэри зэман благъэм нэхъ зэтеува хьуну догугъэ. ГъащІэр ефІакІуэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым икІэр нэхъ мащІэ зэррыхьунум шэч хэлькым, - жиІащ Сокьур Олег.

ХФМС-м и кьудамэм и унафэщІ **Жылэхьэж Артур** зэпкърыхауэ тепсэльыхьащ и лэжьыгъэм кьрикІуэхэм.

Зэрыщыту Урысейми я зэуэдэу, республикэм нэхьыбэу ц1ыкІуэр Къэзахъстаным, Узбекистаным, Кьыргъызстаным, Таджикистаным, Армением, Азербайджаным кьикІхэрэщ. Нэгьабэ ди льэхэм икІащ цІыху 4074-рэ, ар проценти 6-кІэ нэхъ мащІэщ 2008 гъэм ельытауэ. Республикэм нэхъыбэу щыпсэу льэпкъхэм я ящыщу иІэпхьукІахэм я бжыгъэми ящыщу 4-мкІэ уголовнэ Іуэхуэхэр кьаІэтащ.

2009 гъэм «Налшык» кхъухьльатэ тельэтыкЫпІэм тхьилъ нэпцІкэр яІэу хамэ кьэралкІахэу цІыху 17 «Налшык-Аэро» иммигращэ плыкІащ. Ахэм я лэжьакІуэхэм сэтей кьащІащ.

ХФМС-м 2009 гъэм Урысейм и цІыхуу зэрыщытымкІэ паспортхэр щитым, щитхым кІэльыхьуэ щІэпхьаджащІэ 21-рэ кьыщІигъэщащ.

2009 гъэм Іэпхьуэшапхьуэ хабзэр зэрагъэзащІэм теухуа кьэпщытэныгъэхэр щрагъэжьуэкІым, административнэ хабзэр 13070-рэ кьызэрагъэпэуадэм теухуа дэфтэрхэр зэхагъэуващ. Ар ипэ ильэсым ельытауэ процентэ 8,6-кІэ нэхъыбэщ. Административнэ хабзэр кьызэрагъэзащІ.

ЗэІущІэхэм кьыщІалъхуащ. Псори зэхэту сом мин 12545,7-рэ ирагъэпшынащ.

Ильэс кІуам КъБР-м щІэпхьаджагъэ 8839-рэ щащІэжьати, абыхэм ящыщу 7-р хамэ я кьэралІ цІыхухэм ягъэзащІ. НэгъуэщІ кьэралІ кьикІахэм щІэпхьаджагъэу 9 ялэжьащ.

УФ-м и Федеральнэ Іэпхьуэшапхьуэ кьулыкъум и Управленэу КъБР-м щыІэм и кьудамэхэм я лэжьыгъэм и фІагьыр рейтинг пщалъэкІэ яубзыху. ИльэсыкІи кьрикІуэхэр кьыщызэщІакъэщхэм, кьагъэльэгъуащ екьулІэныгъэ нэхъыфІ зыІэрызыгъэхьа Іэнатіэхэр. Кьызэрапщытэ ильэныкъуэ псомкІи ипэ итхэщІ Іэпхьуэшапхьуэ з Іуэхущапіэм и Бахьсэн, Тэрч, Дзэлыкъуэ, Шэрэдж район кьудамэхэр. Апхуэдэуэн кьыхагъэщащ дэтхэнэ зы Іэнатіэри и кьалэнхэм зэрыпэльэщар.

2010 гъэм Іэпхьуэшапхьуэ Іуэхущапіэм кьыпэщыт кьалэнныщІэхэри щыбзыхуащ ильэс лэжьыгъэм щыхэпсэльэжа зэІущІэм.

УЭДОКЪУЭ Женя.

2010 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур уней щІа зэрыльэпуэм и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2009 гъэм дыгъэгъазэм и 18-м *№310-ПП*

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур уней щІыным и Іуэхукіэ»» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Закон №49-РЗ-уэ 2002 гъэм бадзэуэгъуэм и 28-м кьыдэкІам ипкъ иткІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещІ:**

1. 2010 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур уней щІыныкІэ кьыхалъхьэ Іуэхуэхэр кьэщтэн.

2. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Къэрал мылькумрэ щІы кьуеинГъэхэмрэ зехьэныкІэ министерствэм (Сэхъу М.И.) и пщэ дэлъхьэн 2010 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур уней щІыным теухуауэ яубзыхуа Іуэхуэхэр пхыгъэкІыныр ягъэува хабзэм тету кьызэригъэпэщыну.

3. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым ельэІун мы зи гугъу тщІынухэр ящэныкІэ арэзы хъуну:

«Эльбрустурист» акционер обществэ зэІухам и акцэхэр;

Жэуап пыухыкІа зыхь «Налшык», «Фарма Интернейшинал Компани Россия-СНГ» обществэхэм я устав мылъкухэм ящыщ Іыхьэхэр;

2010 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур уней щІыныкІэ яубзыхуа Іуэхуэхэм и II Іыхьэм кьыщыгъэльэгъуа Іуэхущапіэ унэхэр (складхэр), Налшык къалэм и Эльбрусская, 25 уэрамым тетыр.

4. Мы Іуэхум Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым щыщыхэплъэкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и лЫкІуэу гъэкІуэн Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм къэрал мылькумрэ щІы кьуеинГъэхэмрэ зехьэныкІэ и министр Сэхъу М.И.

5. Мы Унафэр гъэзэщІа зэрыхъум кІэлыпІыныу и пщэ дэлъхьэн Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм къэрал мылькумрэ щІы кьуеинГъэхэмрэ зехьэныкІэ и министр Сэхъу М.И.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІ МЕРКУЛОВ Александр.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2009 гъэм дыгъэгъазэм и 28-м *№721-рп*

«ЦІыхур фІэкІыпІэ имыІэу зыхуей икІи нэхъ мыхьэнэщхуэ зиІэ хущхьэу лІэужьыгъуэхэм я уасэхэр кьэралым зэрызэблигъэкІыр егъэфІэкІуэным и Іуэхукіэ» Урысей Федерацэм и Правительствэм 2009 гъэм щыщхьэІум и 8-м кьыдигъэкІа Унафэ №654-м ипкъ иткІэ:

1. Ведомствэхэм я зэдай комиссэ кьызэгъэпэщын икІи абы хэтхэр кьэщтэн мы Унафэм и гуэдэнэм эзритым хуэдэу.

2. Урысей Федерацэм и Правительствэм 2009 гъэм щыщхьэІум и 8-м кьыдигъэкІа Унафэ №254-р гъэзэщІэнымкІэ ведомствэхэм я зэдай комиссэм хуэгъэувын ищхьэкІэ кьыщыщІэлъэгъуа унафэр гъэзэщІэнымкІэ дзжьыпхьэхэр зы тхьэмахуэм кьриубыдэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм иритыну.

3. Мы Унафэр зэрагъэзащІэм кІэлыпльыну и пщэ ильхьэн Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІым и куэдзэ ДышэкІ М. Р.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІ МЕРКУЛОВ Александр

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм 2009 гъэм дыгъэгъазэм и 28-м кьыдигъэкІа Унафэ №721-рп-мкІэ кьыщтащ

Урысей Федерацэм и Правительствэм 2009 гъэм щыщхьэІум и 8-м кьыдигъэкІа Унафэ №654-р гъэзэщІэнымкІэ ведомствэхэм я зэдай комиссэм

хэтхэр

ДышэкІ М. Р.- Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщІым и кьуэдзэр *(ведомствэхэм я зэдай комиссэм и секретарщ)*

Уэлджыр Ж. Хь. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ТарифхэмкІэ и къэрал комитетым и унафэщІыр *(ведомствэхэм я зэдай комиссэм и унафэщІым и кьуэдзэм)*

Бицу В.Т. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм узынщагъэр хьумэныкІэ и министрыр

Инжыкокъуэ С. М. - Узынщагъэр хьумэныкІэ социальнэ зыужьыныгъэмрэ я Іэнатіэм кІэльыпльныныгъэ щегъэкІуэкІныныкІэ федеральнэ кьулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и унафэщІыр *(зэгурыІуэ- уэ)*

Литвинов Р. А. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ТарифхэмкІэ и къэрал комитетым и унафэщІым и кьуэдзэр *(ведомствэхэм я зэдай комиссэм и секретарщ)*

Мусуков А. ТІ. - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм экономикэ зыужьыныгъэмрэ сатумкІэ и министрыр

Пщынэр К. Хь. - Федеральнэ антимонопольнэ кьулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и унафэщІым *(зэгурыІуэ)*

Табыхъу А. О. - Къэрал кІуэцІ Іуэхуэхэмкіэ министерствэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм экономикэ щІэпхьаджагъэхэм ебэныныкІэ и Управленэм и унафэщІыр *(зэгурыІуэуэ)*

Ткаченкэ А. А. - Федеральнэ налог кьулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и унафэщІыр *(зэгурыІуэуэ)*

ИльэсыщІэ спектакль Къэбэрдей къэрал драмэ театрым щагъэльагъуэ. Хьуэхьу жьыІэр КъБАССР-м и цІыхубэ артист Тубай Мухьэмэдщ. *1960 гъэ*

Жылэтеж Сэлэдин и гъащІэм къыпызыщэ

70

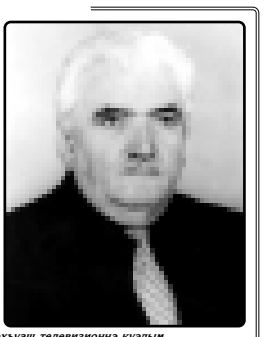

Ильэс 70 ирокъу тхакІуэ цІэрыІуэ Жылэтеж Сэлэдин къызэралъхьэ. Тхыгъэ къупщафІэ куэд зи кьалэмылэм къыщІэкІа тхакІуэм Сэлэдин, абы и цІэр жыжьэ щагъэІуащ и романхэм, повестхэм, рассказхэм, усэхэм, телефильм хьэлэмэтхэм.

Жылэтеж Сэлэдин Хьэмзэт и къуэр 1940 гъэм щІышІуэ мазэм и 18-м Арщыдан къажьэм къыщалъхуащ. Къуажэ школыр кынуэ кІуэжь, Жылэтеж Сэлэдин Къэбардей-Балъкъэр къэрал университетым, Кинематографием и Союзпсо къэрал институтым (Москва) щеджащ. 1972 - 1978 гъэхэм Кинохроникэм и Кавказ Ищхьэрэ студием, 1978 гъэм щыщІэдзауэ Къэбардей-Балъкъэр телевиденэм щылэжьащ. 2004-2006 гъэхэм ЩэнхабзэмкІэ министерствэм къулыкъу щищащ, мы зэманым Гъуэдзжэхэмкі Кавказ Ищхьэрэ къэрал институтым щрегъаджэ.

Сэлэдин и япэ тхылъыр («ГъащІэм къыпызыщэ») 1974 гъэм кьыдэкІащ, абы кьыкІэлъыкІуащ рассказхэмрэ повестхэмрэ щызэхуэхьэса «Лэгъупыкъу», «Зэрыдж», «Лыгъэ зэхэгъэзэкІыпІэ», «Нарт и ныбжьэгъуэхэр», «Мазэм ит мэлыкьуэ» тхылъхэр, усэхэр, поэмэхэр («Толькун гъыбзэ»), «Лъапсэмрэ къуэпсхэмрэ», «Пащтыхь хужьым и пІыкІу» романхэр. Сэлэдин и сценарнехэр лъабжьэ хуэхъуащ телевизионнэ куэдым.

Зи кьару илыгъуэ тхакІуэщ Жылэтеж Сэлэдин, куэд хуэзэфІэкІарэ нэхъыбжьым хуэпабгъэу. Абы и тхыгъэхэр ди литературэм и фІыпІэм ящищ хъуащ.

Иджыри къэс

Мурадыбыхуэхэр пшІащ икІи абыхэм ерыщу хуэхьІуэ уплъэкІыр тынШхьым, ар ещхьыкІэурэ тІуэурэм: абы ущыхуоІэ жьыбгъэцІуэ, зэсыдзи, пшагъуэ Іуви, зы бгыщхъэ удкІам, нэгъуэщІ бгыщхъэ кьыпшоплъэ, уджІыну нэхъ гугъуажь. Апхуэдэ гъуэгуанэм тетыр щІыкІ къарушцэмэ, ерыщагъ зыхэмылъмэ, ар нсыпшІуэ йоиц, адэкІэ кІуэну дзыхь имыщІ мэхъу, ауэ а щІыхур и гур зІэпльэм и льэр зыхуфу щытмэ, абы къэзази щІегъуэжи иЗнукъым, кІуэнущ яжкІэ, сыт хуэдэ гугъуэхь хуэзами. Пэжыр жыСІэнщи, апхуэдэ щІыхухэращ сэ нэхъ сигу ирихьри, гъуэгу сытеуэдэи хуей хьумэ, сыдекІэжну къыхэхьнури. Нобэ сэ и гугъу фхужиІуэну сыхуейт апхуэдэ щІыхуэ слъыгъ Жылэтеж Сэлэдин.

АБЫРЭ СЭРЭ яп дыдэу дыщыІэхуэзауэ щытащ 60 гъэхэм ихта сценариехэр. Иджы аехэр зытеухуар адрей ди хьыбарыжьхэм, таурыкъэм хэт лІыхъужьхэрщ. «Сэ согупсые аехэр фильму кьыдэгъэкІа зэрыхъуными», - жеІэ Сэлэдин.

Фильмхэм зэрелжьым, телевиденэм редактор ІэнатІэр зэрыщІрихьэкІам кьыдэкІуэу, Жылэтежым литературэмри щиІэщ екъулІэныгъэ нэрылъагъуэхэр. Абы сабийхэми балигъхэми пащІэ ятх усэхэр ди журналхэм, газетхэм кьытохуэ, радиокІэ, телевиденэкІэ кьат. Сэлэдин и псалъэхэр зыщІэль уэрэд зыбжанэ цІыхухэм фІыуэ ялъэгъуащ. Псалъэм пащІэ, фигу кьэдгъэкІыжинщ абы и уэрэд гъуэздж «Университет вальс» зыфІищар.

Литературэм зэрыщылажьэрэ Жылэтежым и Іэдакъ кьыщІэкІаІуэ дунейм кьытехьащ тхыль куэд. А тхыльхэм щыщу гу нэхъ зылъыуагъатэ «Гъащ1эм пызыщІ», «Лэгъупыкъу», «Толъкъуным и гъыбзэ», «Лъапсэмрэ къуэпсхэмрэ» романым. Абыхэм тхыльедджэхэри критикхэри гуапэу Іущ1ауэ щытащ. Жылэтежым и тхакІуэ зэфІэкІыр кьалъытэри, ар Урысейм и ТхакІуэхэм я союзым хагъэхьащ. Мы зэманым ар матхэ нэхьри тегушхуауэ. Абы и щыхьэтщ Сэлэдин нужьрей зэманым итха «Лъапсэмрэ къуэпсхэмрэ» романыр. Абы щыщ Іыхьэхэр тетащ «Іуащхьэмахуэ» журналым. Романыр Сэлэдин итхащ зи гугъу ищІ Іуэхугъуэхэм фІыуэ зэрыхишІыкІыр Іуфщ1у, и бзэр щэрыуэу, образхэр уи нэгу, псэум хуэдэу, къыщІэувэу.

Киносценарист, журналист, тхакІуэ, усакІуэ, зэдзэкІакІуэ Жылэтеж Сэлэдин иджыри къэс хуэзэфІэкІар машІэкъым. Си гугъэщ абы дяпэкІи ди щэнхабзэм, литературэм хэльхьэныгъэфІэхэр хуищІыну. Ди ныбжьэгъум и ныбжьыр ильэс 70 ирокъу. Абы Сэлэдин ирихьлІащ узыншэу, мурадыщІэхэр иІэу, и лжьыгъэкІи и унагъуэкІи зэпэщу. Тхьэм апхуэдэу куэдрэ унгъэпсэу, Сэлэдин!

Президент КІуэкІуэ Валерий и унафэкІэ Жылэтеж Сэлэдин къыхуагъэфэщащ КъБР-м и Щ1ыхь тхылъыр. *2000 гъэ*

Дирижер цІэрыІуэ Темыркъан Юрий щІыгъуу. *1978 гъэ*

И ныбжьым хэхъуэху, цІыху нэсыр нэхъыбэрэ зыщІогупсысыж. къикІуа гъэзгъанэм хуеплъэкІы:

журэ: сыт схуэзфІэкІа, сыт схуэзфІэмыкІа? ХуэзфІэкІар нэхъыбэху, и гур нэхъ хохьуэ, и мурадхэр нэхъ ин мэхъу, нэхъ къуэдыжым пэлъэщыну къегъэгугъэ.

ЖЫЛЭТЕЖ Сэлэдин къикІуа гъуэгуанэм хуеплъэкІыжмэ, арэзы зытехьуэжыну лэжьыгъэ къыхуэлъэгъужынущ. Пэжщ, абы и лэжьыгъэ псори зэуэ нэм кьыІуимыдзэнкІэ мэхъу, ауэ, гупсэхуу уапхыплъмэ, а лэжьыгъэр ди щэнхабзэм икьуКІэ щхьэпэ зэрыхуэхъум гу лъумытэнкІэ Іэмал иІэкъым.

Зи ныбжьыр ильэс 70 ирикъу Сэлэдин и гъащІэр гуапэу Іущ1ауэ щытащ, сыту литературэмрэ гъуэзджэмрэ жыпІэмэ мы тхыгъэм абы пщІауэ къокІуэкІ. Абы и Іэкіуэльэныгъэ зэгъуащ гъащІэр плъыфэ зэдахагъэкІэ, цІыху лъагъуныгъэ хьабзэкІэ гъэнщІащ. Упсэуху фІы пщІэуэ, цІыхугъэ нэс пхэлъу дунейм утетын зэрыхуейр джэлэс триухуэ тхылъхэращ. Абы и зыхуэхьуа абы и рассказэр «Гъащ1эм Іуэхуэ» тхылъ цІыкІур, и къыпызыщэ» и тхылъыр мультфильмхэр. 1974 гъэм Налшык къыщыдэкІащ. 1983 гъэм Жылэтежыр сабийми балигъми Іэкіуэльаку1эу зэрзэхэгъэкІыпІэ» повестым хуэлажьэр. Тхылъеджэхэри критикэри

УЭРЗЭЙ Афлик.

● Нэхъыжьым и псалъэ

ЛъэкІыр зыщІэм нэхъыбэж хуэзфІокІ

Ильэс куэд щІауэ ди ныбжьэгъуфІ, ди лэжьэгъу Жылэтеж Сэлэдин сыт хуэдэ щытхъу хуэхьІэми, лей хьуну кьысфІэщІыркъым. Ар си нэр кьыщІипхъуауэ сызыщымыгъуазэ сытепсэлъихьу е фэрыщІыгъэ хэсдьхьэу жьыСІэркъым. Сэлэдин пасэу зыщІидза Іуэхум хуэзфІэкІыр ящІу нобэм кьэсхьу псэкІэ щопажьэ, лъэкІыр машІэкъым.

СЭЛЭДИН 1976 гъэ льандэрэ ди телевиденэм рдакторку щылэжьащ. ИкІи жьыпІэ хьунущ а ІэнатІэ мытынШым ильэс 25-м щІигъукІэ пэрыта ди ныбжьэгъум куэд хуэзфІэкІаІуэ.

ЖыСІам щІихьэт техьу щапхьэхэр гъуэнэжщ. Абыхэм ящыщщ Къэбардей-Балъкъэр телевиденэм куэдрэ кьыгъэлэтэгъуа «Мывэм и кІуэ», нэхъыгъэхэм Іэдакъэ щІэзыгъэ «Мывэм и кІуэмрэ Иныжьымрэ» мультфильмхэр, Гуащэ театрым игъэува «Ашэмэз и бжьамийр». Техьн х уейуэ хьэзыгу щыІэщ «Иныжьымрэ Кьуийцыкуэр» сценариер.

Ди нарт хьыбар тельыдыжьэхэр утыку ихьэн, абыхэм теухуа фильмхэр техьным и ужь щита зэманым си нэгуи щІэкІащ Сэлэдин зыхэт а гугъуехьэр. Москва кьикІа художникхэм нарт хьыбархэм тращІыкІаІуэ кьыздаша суэртхэр апхуэдизкІэ кІуэдти, пэшышлъэм щІэз хъурт. ДэІэпыкьу эгъу Іэджи иІэу ахэр зэригъэзаху эрт, зэхидзырт, щІэуэ хэгъэхьэн хуейхэр кьилъыхьэрт Сэлэдин. Абы гугъуехьу пыщІар кьэхъуащ Жылэтеж Сэлэдин. Абы гугъуехьыкІІэмэ, дакьикъи 10-кІэ уэгІлпыын мультфильм тепхынумэ, сурэту мин зытхух хуейщ.

Жылэтежым и кино лэжьыгъэхэр япэ щІидгъэщар нэгъуэщІ дызытепсэлъыхьын щымыІэу арамкъым, атІэ а Іуэху гугъум, Іуэхущ1эм япэ лъэбакъуэ ди дежь щыхуэзыгъэхэм ар зэрращыщыр. ЖыпІэ хьунущ мы Іуэхум Сэлэдин лъагъуэщІэ щыпхишауэ. Дызэрыщыгъуаэщи, щІэр сытым дежи гугъущ.

Сэлэдин кинодраматургым, сценаристым дэщыІэгъуэ Сэлэдин тхакІуэрэ. Адыгэ литературэм ар тхыль кэуэдкІэ хэуващ. Абыхэм ящыщщ усэх эмрэ поэмэхэмрэ зэрыт «Толькун гъыбзэ», «Мазэм ит мэлыхьуэ», «Зэрыдж» сабий тхыльхэр, «Лыгъэ зэхэгъэкІыпІэ» повесткр, нэгъуэщІхэри.

Нэгъуэщ1 Сэлэдини щы1эщ. Ар нэтын гъэщІэгъуэнэ хэр иригъэкІуэкІыу, цІыху зэмылІэужьыгъуэхэм я псэльэгъуэ куэдрэ телевиденэмкІэ тІльагъу, газетхэмрэ журналхэмрэ зи тхыгъэ хъарзынэхэм дызыщедджэ журналист Іэзэ Сэлэдинщ. Абы и кьалэмэпэр куэдым льоІэс. Ауэ нэхъыщхьэр аращи, сыт итхами сыт кьинсэльами, зэшыгъуэ хъуркъым.

Куэдрэ сигу кьокІыж Сэлэдин ехьэлІа Іуэхугъуэ гуэр. ТхакІуэхэм я союзыр Москва кьыззэрыщыззэрагъэпэщрэ ильэс 50 щрикъум ирихьэлІэу зи телевиденэм адыгэбзэкІэ нэтын иригъэкІуэкІынут Сэлэдин телефонкІэ иопсалъэри кьызэольэІу дакьикъ зыгІупкІэ абы зыгуэр щыжысІэну. Ауэ япэ щыкІэ ятхуу кьатыжьну зэман яІэжтэкъыми, занщІэу эфирым дихьэн хуейт. Ар тэнштэкъым, ауэ, дакьикъэ зытГупщІ Іэхъуэшхуэкъым, жысІэри арэзы сыхъуащ. Си гъуэгу абы хэтынут Уэрэсей Афлик. Нэтыным и редактор езы Сэлэдин упщІэ зытГупщІэ зыкъыгъэкІуэгъэзэн мыхъумэ, абыи жиІэшхуэн щыІэтэкъым. Сыхьэтым нэблагъэ нэтын иным дэ щІым кьыгтлыс дакьикъэ зыбгГупщІыр хэбгъэкІмэ, адрейр жызыІэн хуейр тхакІуэ Мысачэ Петрт. Ар кьалэн цІыкІутэкъым, ауэ и пэ махуэм дыщызэпсальэм Петр кьыжьиІат фІыуэ зэрызэгъэхьэзырари, кьыхэщтыкІ дІэтэкъым.

Арати, телевизорым дыкьэтІысхьэным дакьикъэ тІощІ иІэжу сокІуэ. Сэлэдинрэ режиссер Дэбагъуэ Раерэ кьытпоплъэри щытщ. Афликри кьэсащ. Ауэ нэхъыщхьэр Мысачэрщи, кьэсыркъым. Дакьикъэхэр бгоЛъэт. Кьэнар добж: дакьикъи 10, 9, 8, 7... Дызэкьэр кьэсыркъым - Тхьэм ещІэ кьэхьуар, щхьэусыгъуэр машІэ. Махуэр щэбэтщи, зыри лажьэркъым. Нэтынир зэпхьуэкІынущи, сыткІэ? Абы хуитри хэт? Ар кьайгъэшхуэ кьыззэрыкІыну Іэхуущ. Раешхуэ зыззэхуишэрэ цІыкІу хьужащ. Сэлэдин и пащІэ дахээшхуитІыр кьелэлІэхащ, Афлик сэрэ дызоплъкъак.

Дакьикъэ зыщыплІ фІэкІа кьыщытхуэмыкІыжьыну, кьыдгурыІуащ дызыщыгъуэн кьызэрытхуэмыцнэжар, дыгужьеймэ, дызэрыхэкІуэдар. «ЛІэным лІыгъэ хэлъщ» жиІэри, Сэлэдин и пащІэм тельэщІыхьащ. Рае и гур «игъэбыдэри» и режиссер урыпІэм кІуэжащ. Сэлэдин кьызэрыдэуущІын упщІэ тІурыпІщырыщ Афлик сэрэ дгъэхьэзыращ. Езыми зыгуэрхэр кьыщІигъужри, абы нэхъ гурыфІыгъуэ димыІэу телевизорым дыкьыІутыс-хьащ.

Щ1ыхум кьару гъэпщкІуа гуэр хэльу жаІэ, гуэвэгъуэ имых увуэ кьызэкъуимыкьыфу. Армыхъумэ, сытыт кьытпщІащ? Кьэувы-Іэжьикъ тщІэртэкъым. ДыпІейтенн дэнэ кьэна, ди гур мывэу жам хуэдэт, Сыхьэтыр зэрыкІар дымыщІэу нухащ. Тхьэмахуэм екІуэкІа нэтын псом я нэхъыфІу дыдейр кьальитащ.

Кинодраматург Сэлэдини, тхакІуэ Сэлэдини, журналист Сэлэдини, куэд-мащІэми, я щхьэфэ диІэбащ. Иджы кьэнар нэхъыщхьэ си гугъэщ. Ар Сэлэдин цІыхурщ, ди ныбжьэгъурщ.

Фэрыщ1агъ лъэпкъ хэмылъу жысІэнщи, Сэлэдин и нэгу гУрурлым сипІэмэ, си гур хохьуэ. Арку дей кьым: сыгубжьамэ, сщхьэщокІыж, пукъыдэж согъу эт, сыцІыхуфІыну сохьуапсэ. Сэри нэгъуэщІхэри Сэлэдин дыззэрехьуапсэхэм ящыщщ абы и тэмакъыкІыхьагъэр. Шыгъу пут дыдэ дэмышхами, сэ кьысфІощІ Сэлэдин сыт щыгъуи укъэзыгъэпэжын цІыхуу, ныбжьэгъу, укьыхэмыщтыкІыу ПІасхьэщІэх удэкІу э хэунну. Ар зых эт гупыр сыт щыгъуи егъэбжьыфІэ.

Пщэдджыжьым унэм кьыщыщІэкІкІэ гуфІэу здэкІуэ лэжьапІэ, пщыхьэщхьэм щигъэззэжкІэ гуфІэу зыхьыхьэж унагъуэ зиІэ Сэлэдин насыпыфІэщи, ильэс блыщІым нужькІэ нэхъри, нэхъри...

Сэлэдин, уэ иджыри уэзрыхъуар ильэс блыщІ кьудейщ. 100 ущрикъум дже хьыбарнэщ ӧумыщІ. Гур нэхъ кьыщІэзубыдэн гуэр зэхэтІэнщ.

Уи ныбжьэгъ уэрэ
КЬЭРМОКЬУЭ Мухьэмэд.

Жылэтежхэ Сэлэдинрэ Ритэрэ я бынхэу ФатІимэ, Мухьэмэд, Каримэн, Нарт сымэ я гъусэу. *1981 гъэ*

Сабийми балигъми яхуэбзэІэфІу

ирикъу Сэлэдин и гъащІэр гуапэу Іущ1ауэ щытащ, сыту литературэмрэ гъуэзджэмрэ жыпІэмэ мы тхыгъэм абы пщІауэ къокІуэкІ. Абы и Іэкіуэльэныгъэ рассказхэр гуапагъэкІэ, зэгъуащ гъащІэр плъыфэ зэдахагъэкІэ, цІыху лъагъуныгъэ хьабзэкІэ гъэнщІащ. Упсэуху фІы пщІэуэ, цІыхугъэ нэс пхэлъу дунейм утетын зэрыхуейр джэлэс триухуэ тхылъхэращ. Абы и зыхуэхьуа абы и рассказэр «Гъащ1эм Іуэхуэ» тхылъ цІыкІур, и къыпызыщэ» и тхылъыр мультфильмхэр. 1974 гъэм Налшык къыщыдэкІащ. 1983 гъэм Жылэтежыр сабийми балигъми Іэкіуэльаку1эу зэрзэхэгъэкІыпІэ» повестым хуэлажьэр. Тхылъеджэхэри критикэри

УЭРЗЭЙ Афлик.

КЪАГЪЫРМЭЗ Борис.

ЖЫЛЭТЕЖ Сэлэдин и усыгъэхэр

Си щхьэгу Кубри и фенлагу

Мы дунейм ипыр зэрыкъэгъэ щыІэжу
Пэжыр нэ кьабзэу щІыпэм ушыхьащ.
Уи гъащІэ мащІэм ужьиежьу щыІэжиу
Кьэнъжьуфэ нэгу зэпиІ кьэрыгъэшъа.

Зэм хьэхэ гъуэнк фІанэр кьэмыхэзыщу
Кьэуэжьжьи кьэмыхэзыщу зыщыбгъэгъ,
Ежьэфхьі щыІэнтІысыпи нанІэм дежь
ЩыхьэзыщІу.

Ущыжьи ушІыкІыну ухэмыгъ.

ІэнэхьэкІэзэгъу щІыпэм хэмыІэр дфІэжьащІу
Уи гъащІэ кІІыІуэ хэмыІэр дфІэжьащІу
Тхьэм фІыщІэ хэмыІэ щхьэ щІыщІащІу
Уи жьауэ гъуэгуэр уэ ІэзэщІэм нэхьдащ.

Ущыжьэу щІыщІэнэ, ноІэ сеІуэжьащІэ -
Арат си гуэрэ нэхьаІэ щІыгъэгъар...
СеІуэжьащІаІэ, зи жьиІащІэу кьэщыщІэж -
Уэ уи гъэІэкІэм щІэу сабэІэсат...

Уэ уи хьэжьжьэ - зэнэгъэщІ аци ани -
Уи Іэнэгъэ дыдэгъэжьжьу зэкІэрыт...
Уэ уэнуі уэкІ хущыжьІыкІ гъэзанэу
Сыт щІегъуэ кьэкъуэІ хэуам дежь
щІэсынат...

Сабий гъэзанІэ кьэкІфІащ хэуам
профессор,
МыгъэзащІэм хуІэжа фонэор Бзэлъэжьий,
Иліайну уи кьэрбыкІуэм дагъэзэжу
Я лъэхъуэмкІэ щІыкІыр зэхэбгъэжьыжьат.

Уи щыгъэгъу хэлэр Мишурин ейм хуэдэ,
ЗэмышІуэу хэІэ щІыкІэр ешІэжьат,
Ар щІэсынэщІ жьиІэжьи дадэзэу
Хьэбзэгъэр фІанэ щІыкІыІэ
ешІэжьат...

Лъэхъэнэм и Іей Іэжьэ щІыгъэуэ,
Уэ гъащІэ гуэлэм гъэщІу щІыкІоиат,
Іэнэлаи ана дидзэр уэ щІыІи.
Зэм уэ щІэлъэхъу, дэмп ноІ кьэмыкІат...

Мы дунейм ипыр зэщІэрыщІэжьыжьу,
Абы щІыкІ щІэщІу щІыкІат - нанІэщІ,
Сабиищ щІэІэкІэ щІэ кІэщІыжьу,
Уи гъэкІэрыр уэ Іэдзэж нфІэнэжьат...

Кьалэн кьэжьІэлІэжьэр щІыкІ кьэжьІэжьи,
Ар кІыІэжу щІэлІэщІ, уэ щІыІэжьу
Уэ ноІ кьэкІэлъэу нэхъ гугъэ щІэр щІэжьи,
УэрэкІыІэу гъэзар хэІэн кьэщІыжьат...

Мы щІыІ кьалэнэр дахэу бгъэзэщІаІуэ
Нэгъэщ1у дунейм1э уи ноІэм гъэзэж...
Тхьэм уэ ящІэ жьэпкІэр щхуащІаІуэ
Дунейм щыІэтэуэ Іей уиІэфІэжьат...

Кьыгъэбгъэ бынэр щІыжьэу
Бзэхэзащ1у зэ,
Уи щхьэр жьауэ хэІэн Тхьэм хэуащІ,
ТхьэгъэІуэ гъащІэр мес
Бзэхэзащ1у зэ,
Гъэнэхэ щІыкІэу сэрэм и фІэщ щІэщІ...

Кьалэн нэхъыжьэу щІэщІ ноІэ сиІат?
Щ1ыкІэу хуІэзу щІыкІэм кІэмфІэн ирагъэІ?
Щ1ыкІэу щІэщІэр зэрэфІэкІуэр мес а гъэрэ -
Ар уи Іэ кІэщІкІэ къэгъэІаІэ ирагъэІ?

Щ1ыкІэу нэс, жьэжьІэфІэщІу щІыкІэу
нэхъыжьэ,
Кьэбзэщ1а гъащІэм и сэщІэрыщІэжьэІ,
ХэІэн гъэІ-кІэІ и гъэнэхэ кІыжьэ
Кьэуэжьащ1аІ и нащхьэ ар щІыхьэжьІ.

Уэ сыт?.. Гъэнэхэ щІыІэм сыт
нэхъжьэ?!
Кьабзабзэу щІыхьэжьащ1у зэ Тхьэм и
нащхьэм!

Абыхьэм уэ сІаІэм щхуащІэжьащ1у
Нэхъ щІэзыгъащІу я гъэ нэхъащІэм.

ЖьеиІэщ: мы щІыкІэм щІыкІэ!
Іэдзэ кІыщу
Изащ1эм уи гъэнэхэм кьамыхьащІэ...
- Ар дадэ? Сыт а жьыІэ? - жьиІэ хэІ?
ПащІэж уэ щІэщІыкІэу мыр гъэщІэр:

- Мыс сэ - абдежьи сащІэщ щІэщ - кьэгъэлъэ,
СабиІ балигъи я гъэнэхэ кьэхъакъым...
- Нэгъэщ1у щІэгъэ... Щ1ыпІ... Е кІыфІ...
кьэгъэльэ?..

Жьэщхьэпхэ? Зыкъи щІэгъэщхьэм...

- Іэнэлъэр-щ?!.. Абдеж кьалъхьфІщІу
Гъэнэхэр щхьІэ я нэхъ гъэнэхэ
гуащІэр...

КьыщІэлъэщІэ хэщІи, щІэхъуащІ,
Зэгъэр сэ сеІуэжьэрэ хэнэгъэр кьэсащІэм...

Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Уэ щІэщІэр уи щхуэр сэ -
Арат уэ гуІэр уи щхуэм...
Ар зэгъэщІэжьащІэ,
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Зэгъэщ1эу зэ уи гъэм жьы дищІэм...
Уэ уи щІэр щІыкІэщІэ
Сэ си щІэрыІ кІэкІуэщІ
Ар гъащІэ кІэуэгъащІэм и нащхьэ...

Ар щІыІэнэр эрыІ кІэуэщІ гъащІэщІ
Уэ щІыкІэ кІІыІуэщІ уэ
Уи щІэщІэкІэ щІыкІэ щІэщІ...
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар гъащІэ кІэуэгъащІэм и нащхьэ...

Ар щІыІэнэр эрыІ кІэуэщІ гъащІэщІ
Уэ щІыкІэ кІІыІуэщІ уэ
Уи щІэщІэкІэ щІыкІэ щІэщІ...
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар гъащІэ кІэуэгъащІэм и нащхьэ...

* * *

Си щІэщІ уи щІэщІ,
Уи щІэщІ си щІэщІ
Ар щІэщІ уэ щІэщІ уи щІэщІ...
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Ар щІэІэ щІэ ІэкІуэщІ,
Зэгъэщ1эу зэ уи гъэм жьы дищІэм...
Уэ уи щІэр щІыкІэщІэ
Сэ си щІэрыІ кІэуэщІ
Ар гъащІэ кІэуэгъащІэм и нащхьэ...

● ТекIуэныгъэ Иныр илъэс 65-рэ щрикъум ирихьэлIэу

Совет Союзым и ЛIыхъужь Къардэн Къубатий

ДИ КЪАРЛЫШХУЭМ щы-зэпъащIысащ Совет Союзым и ЛIыхъужь, кхъухьлъатэзехуэ Къардэн Къубатий Хэку заущхуэкIи и пIэхъэнэм батэр игъэшу бийм зэрезэуам теухуа хьыбархэр. А хьыбархэр щадж еджапIэхэм, абыхэм щIагъэдзIу къулыкъу зыщIэну дзэм ираджэ ныбжьыщIэхэр.

НыужькIэ генерал-майор Къардэн Къубатий кьикIуа гъэупчIэ ирипхъэ щIыкIэ, ныбжьыбгъэм хуэдзу дзэм щыкIуэну щIэрыIуэхэр, тхакIуэхэр. «Уэгум ихьамэ, ар бгъащхъуэм хуэдэ», - дыкъышIоджэ Цукасов Георгий «Хэкум и щIэкIэ зыбфщIа и тхылъым. Щыбгъэ усакIуэ Хьэхъупащ Iэ Амырхъан Къардэн щхьэкIэ и усэм щыгелIэ: «Къуршыбгъэм хуэдзу ар уэгум щыхуарзэт, Щыблэшэуи бийм ар и гущхьэм кьытехуэрт».

Кхъухьлъатэм итIысхьэрэ щIым зытриIэтыкIамэ, Къубатий бийр игъэпыхьэрт.

Уэгум итхэр зыщ зыр щриджэкIэ, щIэ лей зыкIащ хабзэщ. Къардэным кьреджэну зыфIищыжьат и Хэкум и цIэр - Къзбэрдей.

«Сэ сы-Къзбэрдейщ», бийм собгъэрыкIуэ псалъэхэр пIащэм къыщэхъыкIыну ди къэралми Европэми я уафэкэ Iэджэрэ щыIуат. Езыр щраджэ щыIэт: «Къзбэрдей», «Къзбэрдей» махуэ хъун,бийм сыкъыкъгъэзыхь, кьызджIэпыкъу».

Апхуэдэуи, нэгъэщIуи зауэр зи кIыхьагъэ щыIэ Къзбэрдей Iуагъэни «Къзбэрдей» псалъэр. Ар къэзыпсэлъэхэр кьыщIыщыгуГъаи, абыхэм щагъэгушхуаи щыIэу... А!Iэ хэтыт ар - зауэм щыгъуэ батэр зыгъэшца адыгэлIыр?

Къубатий властыщIэм зи нэр кьигъэплъэжа мэкъумэщышцIэхэм я бынт, Дыгулъжыкъуей (Аушыджэр) щыщ адыгэ унагъуэ кьызэрыгуэкIым кьыхэхъукIат. Школ нэужьым егъэджакIуэ Iэщlагъэр зригъэIуэтат. Щкlэхуа къуажэм, нужькIэ Налшык къулыкъу щIиащ. Щыхэрым къэIэпхъуа нэужь, абы Iэмал егъэт к хъухьлъатэзехуэ хъуну иIэ мурадыр зригъэхъулIэну. Iэжьыгъэм кьыщыдэхуэхэм деж аэрокулбым кIуэрэ, лъэтэфу абы зыщегIасэ. ЗыIэпешэ Къардэныр уэгум, кьыгуроIуэ кхъухьлъатэзехуэхэр нэс мыхъумэ, насыпыфIи эрымыхьунр, нэгъэщI гъащIэкIэ зэрымыпсэужьыфIнур икIи дэрэжэгъуэ Iуэкуи IэщIидзар и кIэм нигъэсIну гъуэгу IохьэI. 1939 гъэм Къубатий Качэ кьалэм мазIуэрэ абы щыIэ учлищэм щIотIысхьэ.

ЕджапIэр зыхьурэ, Къардэным и дзэ кьулыкъым Винницэ щIыщIедзэ. Ар нэщ щIеребгъэрыкIуэ кхъухьлъатэ псынщIэм. Йс къудей, зиIэтрэ пшэжэм хьхьаемэ, зыгъэхуейуэ уэгум «щегъэджэгуф».

Европэ псор зытелъжьа фашистхэр Iэщэ пъэщкIэ зэщIэуэдат, зауэ хуэIуэгъэщэкIи Iэзэ хъуат. Бийм а лъэхъэнэм иIа кхъухьлъатэхэри дыдейхэм ефIэкIыт. Зауэр щIидзэри зэманыфI дэкIа нэужькIи ди дзэм я кхъухьлъатэ нэхъыфIхэр хьэзыщIыхьуар. ЗэкIэ щIыхэзмкIэ нэмыщIэжи зэпIэщIыкIуэ зыгъэгъуэ IэщIагъэхэм фашист зызыгIэдIхэм худачъыхыртэкъым, уеблэмэ ахэр ягъэгулэзырт.

Зауэм зэпыщIидзэрэ зы мазэ нэмIетIкъуэ, Къардэным кьаIэн кьыщащI Шепетовкэ лъэныкъуэкIэ бийм дзэшхуэ щыIэхуишэсу ди тIасхъэщIэхэм кьахьа хьыбарыр зэщIкIыпIыгъэжьну. Апхуэдэ «зекIуэм» щыбгэзрыгъ зэрымыхьунр, нэмыщI кхъухьлъатэкIэр кьыхуэхэми запэщIимысэу зафIигъэзыжьыжьым зэрыхуеир, зенитхэми защимыхьумэу зэрымыхьунр кьыжриIэу полкым и унафэщIым ар кьиригъэIуат. Ар нIэщIэкIри, езыми зэмыIэтыщIэурэ Шепетовкэ и Iэгъуэблагъэхэм нэсри, гъуэгуэм кьыщыхьэхуэ зригъэIэпхъуащ, уеблэмэ тамыбкигъэхуэр иб жу зыбжанэри щIыхьэпрыльэтащ. Абы хэту жьыжьапIэуэ кьелъагъу: адда, уафэ нэхьмрэ щыIэ, пIэмрэ щыхьэпIуэ, кхъухьлъатэ цIуугъэнэ цIыкIу гуэр кьыщопщIыщIри, зы тэлайкIи мэбзэхьыжьпэ. «Дауэ, ар зыдыIыIэ? Щхьэ щетIысэхащ, - йогупсыс ным унафэ ищIащ полкитIри занщIэу заIэту нэмыцхэм я аэродроми теуэнхэу.

Къубатий зеIэтри, кхъухьлъатэр щилъэгъуа лъэныкъуэмкIэ аэродром щыIэщ».

Къубатий зеIэтри, кхъухьлъатэр щилъэгъуа лъэныкъуэмкIэ ешIэ. "Сыздежьам сыкьыхуэблэгъащ" щыжиIам, зенитхэхэр кьеуэу щIадзэ, щэхэр и гупэмкIи и щIыбагъымкIи щыгъэкIащихь. «Мыхэр здэщыIэм аэродроми щыIащ, - жиIэу, уэгум зыщигъазэу, зыщыщIыупскIэуэрэ щэхэм защихъумэжьуэр щIыпIэр кьеплъыхь икIи зыхуэрк ькIыльатащ...

И щIагъымкIэ укъыхуэдэпльеямэ, кьехуэх фIэкIа умышIэну, зэуэ ди кхъухьлъатэм зрегъэлъэкъыщхь икIи, щэжэ трагъэпальэу, аэродроми и зы лъэныкъуэм щхьэпрольэт.

Асыхьэтым Къардэным игу къэкIыжат сакъын хуейуэ командирым кьыхэзыкрIар, ауэ игъэзэжьину и гум кьыхуидакъым. Зэуэ зыкIитIащэрэ, зениткэхэр кьыхэреуэм хуэдэу, аэродромым и адрей лъэныкъуэри щIищыкIащ. Мыдэ жьапщэшхуэм щIипскIэм хуэдэу кхъухьлъатэр зэ-пIэу ешIащ, ар и гъэнэгубзэу кьыщыуэ шэхэм зэрадзэу арат. Ауэ абыхэмэ кьелащ, псынщIэу зиIэтри, абы здинIамкIэ кьыуэнэгъащ, Къубатий аэродромыр зэрыщыIэр кьищIа кьудейтэкъым. Абы кхъухьлъатэ дапщэ тетми, ахэр здэщыIат щIыпIэхэри зригъэIэгъуат. Апхуэдэ хьыбарым дыдейхэр щыгуфIыкIынтэкъэ! Къардэныр зыщыгъаззэ хуъуахэм кьедаIуэри, хьэуам щызауэ дзэм и Iэтащхьэ генерал Шелухэгъэтыпат, ауэ ар, нэрыпльэкIэ кьыпхуэмыльъагъуэжьну, игъэззэкауэ кьызджIамкIэ кIуэжьырт...

Зауэр Кавказым къэсат. Кхъухьлъатэзехуэхэм махуэ кьэс яльагъурт фашистхэм яубыда щIыпIэхэм насыпыщатIэу кьыщыхьуэр. ЩIыр хьеямэ, иримыщIэнур иращIэрт кьалэхэмрэ кьуажэхэмрэ, гьавэ зытета губгъуэхэр фIыщIафэт, мафIэ сатуэр я тепIэн хьужауэ, мэзхэри ныкъуэст. А псоми кьызэщIигъэстырт ди зауэлIхэр. Я тхьэрыпуэм хуэпэжу Къардэнми абы и гъуэсэмэн уэгуми щIыгуми бийр Iисрафр щащIырт. Фашистхэм кьаруушхуэ зэщIагъэIуауэ, Мэздэгу лъэныкъуэмкIэ щыкIуэщIратхьыу, Грознэмрэ Бакурэ яубыдыну хэтт. А кьалэхэм кьыщыщIащ щыдагъэр зыIэрагъэхьэну арат зыщIэкъыр. Ар кьайхъулIамэ, Сталинград дэж щекIуэкI зауэшхуэми бжьыпэр щаубыдыжьыну щыгугъыртэ. Ауэ дапхуэдиз танкрэ топрэ, кхъухьлъатэрэ тлъэсыдзэрэ бийм Кавказ Ищхьэрэм кьриутIыпщами, и дзэр щыхуIуагъэщхьащ. АбыкIэ фIыщIэшхуэ ябгъэдэлът уэгум щызыэхэм. Абыхэм яхэтт Къардэн Къубатии. А зэманым Аушыджэр щыщ щIалэм Ленин ордену тIурэ Бэракъ Пльижь орденымрэ кьратат.

Къардэн Къубатий и полкыр «ЛАГГ-3» кхъухьлъатэм итIысхьэрт. АбыхэмкIэ лъэтэфу загъэсауэ Псыжь деж бийм щнухуа Къардэн Iэхэр щыIэзэрткъэтрт.

Станц гуэрым хэжкIуэ совет дзэхэр яхъумэн мурадкIэ, «ЛАГГ-3» кхъухьлъатихым, Къардэныр зэрысыр я пашэу, заIэтат. Жьыжьи нэмысщауэ, и гъусэхэм ящыщ зыр и командирым кьоджэ: «Къзбэрдей», Къзбэрдей», мо кьыззэрыкъуэха кьомыр пльагъурэ? Сыт тщIэнур?»

«Зывгъэкъзэзыр, ауэ ебгъэрыкIуэ кхъухьлъатэхэм зыдевгъэкъзэу, бомбэзехьэ хэр зыщIывмыгъэгъупщэ», - ещI унафэ Къардэным. Къаруушхуэт ахэр зыпэщIэувар: бомбэзехьэ кхъухьлъатэхэр сатыриту, зэребгъэрыкIуэ тIощIым ахэр яхьумэжу, ди лъэсыдзэр здэщыIэ щIыпIэмкIэ яунэтIат. «Хьэуэ, ди дыхэкIуадэмэ, ахэр лъэсыдзэ бэлэрыгъамебгъэкIуалIэ хъунукъым», - арат Къубатий и гупсысэр зытеухуар.

Бгъащхьэхэм хуэдэу, Къардэным и гупыр бийм тоуэ, «Юнкерсхэм» гъунэгъу зыхуащIурэ бомбэзехьэм яхоуэ, ахэр иракъухь, икIи бзаджагъэкIи лIыгъэкIи бийр хагъэзыхь. А махуэм ди кхъухьлъатэзехуэхэм гуфIэжу кьагъэзэжащ, абыхэм бомбэзехьэу пIыгъэ зэребгъэрыкIуэ зы кхъухьлъатэрэ къраудыхат.

Полковник Маркелов Василий игъжьыгъэ тхылъым итIысхьэрэ щIэныгъэ щIыпIэ зымыщIэ кхъухьлъатэзехуэ Iэзэу, лIыхъужь нэсу. 1941 гъэм кьыщыщIэдзауэ иджы кьэсыкуэ (1943 гъэм и мэкъуэгуэгъуэ мазэрщ зи гугъу ящIыр. -**Хь.М.**) адыгэ зауэлI хахуэм 577-рэ уэгум зиIэтащ, абы щыщу 170-рэ щIыпIэрьвекIуэ дзэхэм ятеуащ, зыIэтыгъуи 117-м фашист кхъухьлъатэхэм езэуащ, кхъухьлъатэ 21-рэ кьриудыхащ. Абы бийм и техникэрэ и цIыку куэдрэ Iисрафр ящIащ. Къзбгъэлъагъуэмэ, зэтрикъуатащ автомашинэу 150-рэ, танкитI, топибл, зенитхэ щытыпIэу 13».

1943 гъэм и щыщхьэIу мазэм Къардэн Къубатий кьыфIащащ Совет Союзым и ЛIыхъужь щIэ-пIэр.

Абдежым щIухащIыкIыну адыгэлI хъыжьэм и зауэ гъэзэгъанэр. И полкым щыIгъу ар жьыдэжру хэтащ Новороссийск, Кърымыр, Белоруссиемрэ Польшэмрэ хуит кьэзыщIыжьахэм, Германием и щIыналъэм фашистхэм кIи щезытIыжьахэм. А лъэхъэнэм абы кьыхуагъэфэщащ орденхэмрэ медалхэмрэ.

Совет Союзым и ЛIыхъужь, майор Къардэн Къубатий хэтащ ЕкIуэныгъэм и щIыхькIэ Мэзкуу щекIуэкIа епIыныгъэшхуэм. Зауэ нэужьым абы кьинухащ академиеу Iу. Зи пщIэр лъагэ генерал-майорым и щIыныгъэр, и Iэзагъэр зрихьэлIэн Iуэху гугъущ кьыхихар, ар дзэ унафэщIу, Ставрополь щыIэ авиацIэ еджакIэ нжьыщIхэм и тхьэмадэм и кьуэдзэу, Къзбэрдей-Балъкъэрым и ДОСААФ-ми и пашэу лэжьащ.

Нужьрей илъэсхэм Совет Союзым и ЛIыхъужь, генерал-майор Къардэн Къубатий Москва щопсэу.

ХЬЭФIЩIЭ Мухьэмэд.

● ЕгъэджакIуэм и чэнджэщ

Япэ классым кIуэ сабийр еджэным зэрыдебгъэхьэхынур

Тельыджэщ! Сабийм кхъухьымыгъэсу зыпэпIэла япэ классыр Iэщlэуэжэгъуащ, уебламэ щколым кIуэну хуеихха́кIэ, дерсхэри баштекъуэкIэщ зэрищIыжьыр.

Сыт-тIэ кхъхъуар? Сыт еджэным игу хэмыкъэж зыщIар?

IэщlагъэлIхэм кхъыэралъытэмкIэ, сабийм еджэным хуиIэ гукъыдэжыр зэпхар адэ-анэрщ. Абыхэм я быным нэхъыфI хуащIэ кхащыхьужрэ, сабийм еджэным гущыкI хурагъэщI.

Щыуагъэ нэхъ ин дыдэхэм ящыщ сабийр школым мыкIуэ щIыкIэ абы зыщыхурагъэджэнур уэ ебгъэщIэныр. А псори зыщIэ сабийм кхъяралъэр фIэмыхъэлэмэтыжу тохъэуленкI, егъэджакIуэм емыдаIуэ мэхъу. ЕджакIуэр дэхьхьэхьн щIэ гуэр зэхихьну хуейт, ауэ зыщыгъуаэзэм кхъщыхутепсэлъхьыхькIэ, дерсхэр зэшыгъуэ кхъщохъу.

Зы лъэныкъуэкIэ, адэ-анэхэм я Iуэху бгъэдыхьэкIэри гурыIуэгъуэщ - абыхэм я быным псом нэхърэ нэхъ губзыгъуэ щытыну хуейщ. Сабийр гурыхуэмэ, уэ ухэмыту езым къищIэнущ щIэнынгъэр. КъызэрыгуэкI сабийм тепкъэщащэмэ, хэгужьеихьынущ, еджэным щышынэ хъунущ.

Сабийхэр щIэхыу йош икIи нэхъыбэрэ тхылъым епхуIэхуу, зэран нэхъ ухуохуу. Еджэным баштекъуэзэр и кхъыхьамэ, абы гущыкI хуещI. Сабийр школым щыхуэбгъахьэщкIэ, псом япэу зыхэбгъэжьынкъуэйр абы и набдзэгубдзапIъагъэрщ, и гупсысэм зегъэшэщIыныкъщ. Тхэфу, есэпI ищIыфу егъэсэным фыхуэмыпIащIэ. Мыхэр школым кхъщыпоплъэ абы.

Зэреджэну тхылъыр кхъфIIамэ, школ хьэпшыпI кхъэхуным и ужь фохэ. Япэ классым кIуэ сабийм ахэр кхъэрэрыщхъунур зэрыджэгу IэмэпсымэщIэущ. Ручкэ, кхъэрэндащ, хьэфэтегъэкI, линейкэ... Мыхэри и портфелри кхъщыфIщэхуКIэ, зыгъэгупсысэ сурэтхэр тетмэ нэхъыфIщ икIи езы сабийм нэхъ игу ирихь хьэпшыпхэр кхыхерегъэх. Апхуэдэ гулытэм сабийр курсхэр. Дызытехьа ильэсым абыхэм кхъэхуьуащ мылъку зэгъэкIуэмкIэ зыщIэ-кIэ, рекламэ Iуэхуэщ IэхэмкIэ кьудамэхэр. ЕгъэджакIуэхэм зэрыжьаIэмкIэ, школыр кьэзыух ныбжьыщIэхэр зэрыжьаIэмкIэ, нэхъыбэщ. Кхъыхэзыщыпхьэщ мы Iуэхущ Iэ щызэрагъащIэ псорри нобэрей лэжьыгъэ зэхущытыкIэхэм ныбжьыщIэхэр фIыуэ хэзэгъэнымкIэ сэбэпышхуэ зэрыхьур, Мы еджапIэр ныжьэрызэIуэхрэ ильэс 30 зэрыриткьур ящIэжыбгъэ яГьэльэпIащ. Мы Iуэхум иращIэла дауэдапщэхэм хэтащ щуей, кьалэ администрацэхэм, курыт еджапIэхэм, цIыку бзыщIэ щIалэгъуэ зэрыгъэхьэныгъэхэм я лIыкIыуэхэр, школакIуэхэр. Комбинатым щедрэхэм хьэщIэхэм я пащхьэ щагъэльэгъуэщ еджапIэм и лэжьыгъэр зыхуэдэм теухуауэ я гъэхьэзыра театр теплъэгъуэщэр. Абы и чэзу, абы кIэ е 8 -11-нэ классхэм щеджэхэм пащIэ комбинатым, егъэджэныгъэмкIэ куей управленэм, цIыкур лэжьыгъэкIэ кьыззэгъэщIыныкIэ центрым зэгъусэу «Iащlагъэхэм я ярмаркэ» ирагъэкIуэкIащ. Абы ныбжьыщIэхэр щыгъуаэз щащIащ зыхуэрагъджэ Iэщlагъэхэм щIэупщIэу иIэр зыхуэдэм.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

● Прохладнэ куей

ЕщlагъэщIэ лей щыIэкъым

КУРЫТ школхэм я класс нэхъыжьхэм щIэс ныбжьыщIэхэм еджэгъуэ зэманым кьыдэжIуэу Iэщlагъэ зэмылIэужьыгъуэхэр щрагъэгъуэт учебно-производственнэ комбинату ди республикэм итам щыпу кьызэтенар Прохладнэ кьалэм зэт закъуэрщ. Мыбы и егъэджакIуэхэм кьагуроIуэ зи лъабжьэр яхьума Iэнатlэм и щIыпIэнэр нобэ зэрынир. ЩIэблэр лэжьыгъэм кIуэ пэ тмэ пэIущ мэхъу, Iэщlагъэщ щрагъаджэхэр дыдэзэрмыIэжьым и зэранкIэ. Прохладнэ дзэт учебно-производственнэ комбинатым щыхурагъаджэ мы зэманым нэхъ зэпэубыда хьуа слесарь, механик, пащаф, электрик, гъуэкIэ Iэщlагъэхэм. Псом ящхьэрагъуэ, зэманым декIуу зи Iэжьыгъэр гъэпса еджа пIэм щIэупщIэ нэхъ зиIэ Iэщlагъэхэр еубзыхури, абы щIэблэр ирилэжьэфу егъасэ. Апхуэдэ щIыкIэм тету, мыбы кьыщыззэIуахащ секретарь-Iуэхуэзехьэ, компьютерым и оператор Iэщlагъэхэм щыхурагъаджэ Я ХЬЭПЛЪАГ ельытауэ гуэшауэ екIуэкIа бэнэныгъэм щытекIуащ икIи дыщэ медалхэр кьыщыхуагъэфэщащ Щоджэн Аслъэн, Зашаев Щэмил, Фриев Щэмил, Мэкъуауэ Алан, Локьяев Тенджыз сымэ. Iэпыч Хьэчимрэ Османов Ренатрэ дыжьын медалхэр кхахьащ, Хульчаев Тамерлан жэ медалыр зратахэм ящхьащ. Ди спортсменхэм зэфIэкIышхуэ яIэу кьалытащ икIи ЮФО-м и зэхьэзэхуэу гъатхэпэм Налшык щекIуэкIынум хэтыну гуп кьыхэхам хагъэхьащ. Москва екIуу зыкъыщыхьагъэльэгуэ ящIащэрэ гъэкащ гренерхэу Сэбашы Муратрэ Шахмурзаев Шахмурзэрэ. Ди спортсменхэр урысейпсо зэхьэзэхуэм хэтынымкIэ ядэIэпыкъуащ «НК «Роснефть» ОАО-м и Къзбэрдей-Балъкэр кьудамэр.

ЖАНОКЪУЭ Аслъан.

● Спорт

Ильэсыщ Iэм и япэ зэхьэзэхуэхэр

«Налшык» спорт комплексым щекIуэкIащ кикбок-сингымкIэ Къзбэрдей-Балъкэр Республикэм и чемпионат. Абы ирихьэлIащ 1991 - 1997 гъэхэм кьалъхуахэр икIи ахэр я ныбжь елъытауэ гупилпIу гуэщащэ зэпеущ.

ЗЭХЬЭЗЭХУЭР кьыззрагъэпэщащ КъБР-м Спортымрэ туризмэмкIэ и министерствэмрэ республикэм кикбоксингымкIэ и федерацэмрэ.

Чемпионатым пашэ щыхъуахэмрэ кьыхэжанакIэхэмрэ грамотэхэмрэ медалхэмрэ ираташ.

ЖЫЛАСЭ Замир.

НэхъыфIхэм хабжэ

Ди спортменхэм и сабийныбжьыщIэ спорт школым и командэм 3-нэ увыпIэр кьыщихьащ ашихар-карате спорт лIэужьыгъуэмкIэ Москва щекIуэкIа Урысейпсо зэхьэзэхуэм. Абыхэм яяз ящIын зыхуэфIэкIар ди къэралым и спортсменхэр.

Дунейпсо Адыгэ Хасэр, Къзбэрдей Адыгэ Хасэр, «Адыгэ псалъэ» газетым и редакцIэм и лъэныкъуэкIэ Налшык щалэ округым и щыпIэ администрацIэм и Iэтащхьэ **Хьэгъэс Залымджрий Iбгъуэс и къуэм** хуогуэзаз абы и анэ**Хьэгъэс Лидэ Берд и ныхур** зэрылIам кьыхэкIыу.

● ТеплъэгъуэхэР

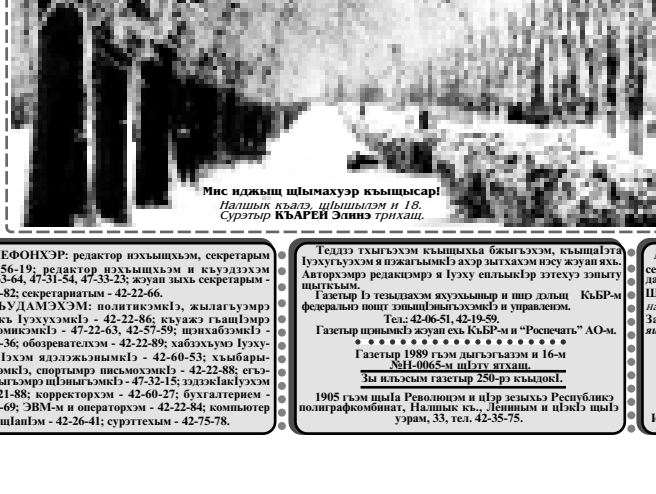

Мис ящыщ щIымахуэр къыщысар!
Налшык къалэ, щIышылэм и 18. Сурэтыр **КЪАРЕЙ Элинэ** *трихащ.*

Нэхъ лъапIэ мэхъу

● Гу зыгъэтIысхьэ

КъыщэдэкIа ильэсым и кIэм Урысей Федерацэм и Налог кодексым зэхъуэкIыныгъэхэр халъхьащ. Абы ипкъ иткIэ, Урысейм икIыным и къихьэным теухуа Iуэхугъуэхэр зэфIэхыным, ди къэралым и гражданствэ къеIыхыным е абы хэкIыжьыным щIат ильэс 2010 гъэм щыщIэдзауэ хагъэхьащ.

УФ-м и федеральнэ Iэпхьуэшапхъуэ я кьулыкъым и управленэу КъБР-м щыIэм и пресс-Iуэхущ Iапи щыгуэдзэ дыззэрищIамкIэ, я IэжьакIуэхэр абы хуэхьэзырщ. Кьыхэдгъэщынщи, иджы хамэ кьэрал паспорт кьыззэрыгуэкI кьеIыпхьи папщIэ сом 1000 текIуэдэнущ, электроннэ хьыбаркIэ кьыззэгъэпэщам - сом мини 2,5-рэ. А паспортхэр балигъ мыхьуахэм (ильэс 14-м нэс) ОАО-м ящIыхьамэ, япэм сом 300, адрейм сом 1200-рэ щIатынущ.

Урысейм кьыщыдэхьэ паспортыр кьеIыгъэ папщIэ тучэнэ 10 къэралым етту щытамэ, иджы ар сом 200 хьущ. Урысей Федерацэм и цIыхум и паспортыр фIэкIуэдамэ е абы ныкъуасныгъэ игъуэтамэ, щIэуэ кьеIыпхьным сом 500 ихьынущ.

Апхуэдэуи хэкъуащ хамэ кьэрал цIыхуэхэмрэ гражданствэ зимыIэхэмрэ Урысейм щыIэну хуит зыщI тхылъхэр иратыным, зи пIалъэ икIахэм пащэным, апхуэдэ цIыхуэхэр щIатхэным, нэгъуэщI Iуэхутхьэбзэхэми щIат пщIэмэ хэхъуащ.

УАРДЭ Жантинэ.

Редактор нэхъыщхьэ ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд

РЕДАКЦЭМ И КОЛЛЕГИЕМ ХЭТХЭР

Жылаз Заурбэч (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **ЖьэкIэмыхьу Мариэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Мариэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхь секретарь), **Гъущlо Зариф, Къардэн Мариэ, Ныбжьк Таисэ, Хьэжыкъаерэ Алик.**

ДИ ХЭЩIАПIЭР

360030, Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Ленинымрэ и щIэкIэ щыIэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщIанэ кватхэр.

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретарнатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэныкъ IуэхуэхэмкIэ - 42-22-86; кьуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 47-22-63, 42-57-59; цIыхубзэмкIэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхьэмэ Iуэхущ Iапи Iэхэм ядэлэжьэнымкIэ - 42-60-53; хьыбарыщIэхэмкIэ, спортымрэ письмохэмкIэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 47-32-15; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер Iуэхущ Iапи Iэм - 42-26-41; сурэтехым - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм кьыщыхьа бжьыгъэхэм, кьыщащIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытехэхэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.

Газетыр Iэ тезыдахэм яхуэхьыныр и щIэ дольщ КъБР-м федеральнэ пошт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.

Тел.: 42-06-51, 42-19-59.

Газетыр цIныкмкIэ жэуап ехь КъБР-м и "Роспечать" АО-м.

Газетыр 1989 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м №Н-0065-м щIэту ятхащ.

Зы ильэсым газетыр 250-рэ кьыдокI.

1905 гъэм щыIа Революцэм и цIэр зезыхьэ Республикэ полиграфкомбинат, Налшык къ., Ленинымрэ и щIэкIэ щыIэ уэрам, 33, тел. 42-35-75.

Мы къыдэкIыгъуэм елэмыхахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Къаншокъуэ Эллэ, редактору Нэщlэныдзэ Замир, корректорхэу Щоджэн Инэ (1,2-нэ нап.), Цей Замрэ (3,4-нэ нап.), корректорхэм я дзэпыкъуэгъуэ Нуан Замрэ. Компьютерыр Iэ газетым и теплъэр ящIащ Ныр Саидэ, сурэтыщI Бицу Жанинэ.

Номерыр "Адыгэ псалъэм" и компьютер Iнатlэм щагъэхьэзыр.

Газетым Iэ щытрадзар сыхьэт 21.00-рщ.

Индексыр 51531 ● Тираж 10.125 ● Заказ №72